

N:o 6.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till lag angående bevisning inför rätta, lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken, lag angående ändring i 14 kap. jordabalken, lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855 och lag om ändrad lydelse af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872; gifven Stockholms slott den 9 januari 1897.

Under återopande af bifogade i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll vill Kongl. Maj:t härmed, jemlikt § 87 regeringsformen, föreslå Riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1:o lag angående bevisning inför rätta;
- 2:o lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken;
- 3:o lag angående ändring i 14 kap. jordabalken;
- 4:o lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855; och
- 5:o lag om ändrad lydelse af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

L. Annerstedt.

Förslag

till

Lag angående bevisning inför rätta.

I KAP.

Om bevis i allmänhet, så ock om parts erkännande.

1 §.

I rättegång gälle såsom bevisadt det, hvarför med hänsyn till allt, som i målet förekommit, öfvertygande skäl prövas föreligga. Är angående verkan af visst slag af bevis särskildt i lag stadgadt, lände det till efterrättelse.

I domen skola angifvas de hufvudsakliga skäl, hvarå rätten grundar sin öfvertygelse.

2 §.

Finner rätten, der fråga är om skadestånd, part vara dertill berättigad, men är ej angående skadans omfång fullständig utredning förebragt; ege rätten bestämma skadeståndet till det belopp, som med afseende å upplysta eller eljest af rätten kända förhållanden prövas skäligt.

3 §.

Har part inför rätta erkänt viss omständighet, vare vidare bevisning derom emot honom ej erforderlig.

Ej må dock hvad part erkänt gälla såsom bevisadt i tvistemål, som ej kan genom förlikning mellan parterna afslutas, med mindre erkännandet af förekomna omständigheter styrkes, ej heller i brottmål,

der erkännandets tillförlitlighet förringas af dess egen beskaffenhet eller af annat förhållande.

4 §.

Gör part sannolikt att hans erkännande varit föranledt af missuppfattning, eller att det tillkommit genom tvång eller förledande, skall erkännandet vara utan verkan. Återkallar part eljest sitt erkännande, pröfve rätten med afseende å de skäl, som för återkallelsen åberopas, och öfriga omständigheter i målet, om och i hvad mån verkan af erkännandet genom återkallelsen förringas.

Finnes erkännande uppenbart osant, skall det lemnas utan afseende.

II KAP.

Om vittnen.

5 §.

Vill part fästa sin talan med vittne, nämne vid rätten, der målet handlägges, den han till vittne åberopar.

6 §.

Den är jäfvig att vittna, hvilken är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller är förlustig medborgerligt förtroende.

Är den, som till vittne åberopas, under tilltal för brott, som kan medföra förlust af medborgerligt förtroende; pröfve rätten efter omständigheterna, huruvida åtalet bör utgöra hinder för hans hörande.

7 §.

Eger den, som till vittne åberopas, del i saken, ändå att han ej förer talan i målet, eller kan han af dess utgång vänta synnerlig nytta eller skada; vare han i det mål jäfvig att vittna.

I mål, som angår kommun, bolag eller förening, vare medlem af eller delegare i den samfällighet ej i denna egenskap jäfvig att vittna, der han icke är enligt lag omedelbart och personligen ansvarig för sam-

fällighetens förbindelser eller kan vänta synnerlig nytta eller skada af målets utgång.

I brottmål må målsegande, ändå att han afsagt sig rätt till talan, ej höras såsom vittne; dock vare ej embets- eller tjänsteman eller den, som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjensteärende eller utöfva annan allmän befattning eller kallad att tillhandagå vid offentlig förrättning, i egenskap af målsegande jäfvig att vittna om brott, som blifvit emot honom begånget under utöfningen af embetet, tjensten eller uppdraget, der ej annat vittne är att tillgå. I fråga om brott, som blifvit föröfvadt emot två eller flera, pröfve rätten efter omständigheterna, huruvida den ene af dem må vittna om det, som händt den andre.

Den, som skäligen misstänkes för brott eller delaktighet deri, må ej höras såsom vittne angående brottet.

8 §.

Den, som med part eller med målsegande, hvilken ej förer talan i målet, eller med annan, som jemlikt 7 § är jäfvig deri, är eller varit förenad i äktenskap, eller är trolofvad, eller är i rätt ned- eller uppstigande skyldskap eller svågerlag, eller är i den skyldskap, att den ene är den andres broder eller syster eller broder- eller systerbarn, eller är i svågerlag i ty att den ene är eller varit gift med den andres syskon, vare i det mål jäfvig att vittna; dock må, då fråga är om brott, som blifvit föröfvadt emot två eller flera, den, som till någon af målsegandena står i det förhållande nu är sagdt, efter rättens bepröfvande höras om det, som händt annan målsegande. Huruvida fosterföräldrar eller fosterbarn till part eller till målsegande, hvilken ej förer talan, eller till annan, som jemlikt 7 § är jäfvig, må vittna i målet, pröfve rätten efter omständigheterna i hvarje särskildt fall.

I tvistemål skall dock ej räknas för jäf, att vittne är i det förhållande här är nämndt till någon, som väl å tjenstens vägnar eller i egenskap af förmyndare eller såsom syssloman för kommun, bolag eller förening förer talan i målet, men sjelf icke eger sådan del i saken, som enligt 7 § utgör laga jäf, eller kan af målets utgång vänta synnerlig nytta eller skada.

9 §.

Åsämjas parterna att låta den vittna, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, eller som för annat brott än mened är förlustig medborgerligt

förtroende, må han såsom vittne höras, der rätten finner det lämpligt; dock må ej någon, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, utan sitt medgivande förpligtas att aflägga vittnesmål.

10 §.

Är den, som till vittne åberopas, vid rätten tillstädes, vare han pliktig att strax aflägga vittnesmål, der rätten så förordnar.

Vill part kalla någon att aflägga vittnesmål, begäre hos domaren stämning å vittnet. Allmän åklagare, som å tjenstens vägnar förer talan vid underrätt, ege dock sjelf utfärda stämning å vittne, som han vill der åberopa.

11 §.

I stämning å vittne skall intagas uppgift å parterna och målet äfvensom tid och ort för inställelsen. Stämningen skall i hufvudskrift eller besannad afskrift tillställas vittnet så tidigt, att vittnet kan beqvämligen infinna sig vid rätten å tid, som i stämningen är utsatt.

12 §.

Innan vittne höres, efterfråge rättens ordförande, om jäf mot vittnet finnes.

Åberopas till vittne någon, som ej är känd, eller förekommer anledning att mot vittne finnes sådant jäf, som i 6 § omförmäles; förelägge rätten den part, som äskar vittnets hörande, att angående vittnet förebringa den upplysning, rätten finner nödig. Ej må vittnet höras innan sådan upplysning vunnits.

Gör part mot vittne annat jäf, och förekommer anledning att jäfvet är lagligen grundadt, ändå att det ej kan strax fulltygas; pröfve rätten, om vittnet må genast höras eller med förhöret skall anstå till annan dag, och förelägge rätten den part, som gjort jäfvet, att det styrka, der vittnet blifvit strax hördt, å viss dag och, der med förhöret skall anstå, å den dag, till hvilken förhöret uppskjutits, vid äfventyr att vidare rådrum för sådant ändamål ej medgifves.

Finnes, sedan vittne blifvit hördt, att det var jäfvigt, har rätten att derå fästa afseende då verkan af vittnesmålet bedömes.

13 §.

Rättens ordförande tillfråge vittnet om dess ålder, yrke och hemvist; hvad derom upplyses skall i protokollet antecknas. Förekommer omständighet, hvilken rätten finner vara af särskild betydelse för bedömande af vittnets trovärdighet, varde sådant ock i protokollet anmärkt.

14 §.

Förr än vittne afgifver sin berättelse, skall vittnet med hand å bok aflägga denna ed: »Jag N. N. lofvar och svär vid Gud och hans heliga evangelium, att jag skall vittna och gifva till känna allt, hvad jag vet i denna sak händt och sant vara, så att jag ej något förtiger, tillägger eller förändrar; så sant mig Gud hjelpe till lif och själ».

15 §.

Vittne må ej utan sitt medgifvande höras angående omständighet, hvars uppenbarande kan utsätta vittnet eller någon, till hvilken vittnet står i det förhållande, 8 § omförmåler, för åtal. Framställes till vittnet fråga angående sådan omständighet, ege vittnet förty vägra att besvara frågan.

16 §.

Är genom allmän lag eller särskild författning någon ålagdt att ej uppenbara hvad han på grund af embete, tjenst eller annan befattning får sig bekant; må han ej om sådant höras såsom vittne, med mindre han blifvit i laga ordning löst från sin förpligtelse. Ej heller må den, som blifvit anlitad att föra parts talan i rättegång eller deri honom biträda, utan hufvudmannens medgifvande höras såsom vittne om hvad han för fullgörande af det uppdrag fått sig förtrodt.

17 §.

Eftergifva parterna å ömse sidor vittneseden, varde vittnet hördt utan ed, om rätten finner det kunna tillåtas.

18 §.

Sedan vittne aflagt ed, erindre rättens ordförande vittnet om edens vigt och betydelse. Är eden eftergifven, varde vittnet erinradt, att derigenom vittnets förpligtelse och ansvar icke förringas.

Förekommer anledning att vittne till följd af bristande religionskunskap icke rätt förstår edens vigt, ege rätten hänvisa vittnet till dess själasörjare att af honom erhålla nödig undervisning.

19 §.

Vittne skall muntligen och i ett sammanhang afgifva sin berättelse. Rättens ordförande har att till vittnet framställa de frågor, som erfordras för vinnande af säker och fullständig upplysning om hvad vittnet har sig bekant i målet. Part vare berättigad att genom rättens ordförande till vittnet framställa frågor angående sådant, som hörer till saken.

Skriftlig berättelse, som af vittne åberopas, må ej uppläsas innan vittnet muntligen afgifvit sin utsaga, der ej rättens ordförande med afseende å särskilda omständigheter finner det böra medgifvas.

20 §.

Vittnes berättelse skall strax upptecknas och för vittnet uppläsas. Rättens ordförande inhemte derefter vittnets förklaring, om dess utsaga är rätteligen fattad; och varde förklaringen i protokollet anmärkt. Påminner sig vittnet sedan något mera, förr än i saken är dömdt, gifve det strax rätten till känna.

21 §.

Förekommer anledning att vittne i parts närvaro af rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part vittne i dess berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes; ege rätten förordna, att parten ej må vara tillstädes medan vittnet höres.

Sedan parten åter förekallats, skall vittnets berättelse uppläsas för parten; och ege han derefter att genom rättens ordförande till vittnet framställa de frågor, hvartill anledning må finnas.

22 §.

Äro vittnen flera, skola de hvar för sig höras. Ej bör under förhör med vittne vara tillstädes annat vittne, som senare skall höras.

23 §.

Finnas vittnens utsagor mörka eller stridiga, må rätten ställa vittnena till förhör emot hvarandra.

Pröfvas nödigt, att någon, som vittnat i målet, ånyo höres, ege rätten förordna om vittnets inkallande.

24 §.

Skall någon, som vittnat i målet, ånyo höras, må han vittna å förut aflagd ed; och varde han om den ed af rättens ordförande eriurad.

25 §.

Är vittne, som blifvit lagligen kalladt, ej tillstädes när målet företages till behandling, och visas ej laga förfall, dömes till böter från och med fem till och med ett hundra kronor; och förelägge rätten vittnet vid vite att inställa sig å annan tid. Föreläggande, hvarom nu är sagdt, skall vittnet delgifvas. Kommer ej vittnet ändå, må vittnet till rätten hemtas. I brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, må rätten genast låta hemta vittne, som utan styrkt laga förfall uteblifvit.

Afstår den, som låtit kalla vittnet, från sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; må ej vittnet sedan för uteblifvande dömas till böter eller fällas att utgifva vite.

Vittne, som blifvit dömdt till böter eller fäldt att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

26 §.

Vägrar vittne att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, pröfve rätten de skäl, vittnet åberopar, och gifve sitt utslag deröfver. Förklaras vittnets vägran ej vara lagligen grundad, men tredskas vittnet ändå; förelägge rätten vittnet vid vite och, der vittnet ej deraf låter sig rätta, vid äfventyr af häkte att fullgöra sin skyldighet.

Ej må af anledning, som nu är sagd, i samma mål viten någon ådömas till högre sammanlagdt belopp än fem hundra kronor eller någon hållas i häkte under längre tid än sammanlagdt sex månader. Vittne, som blifvit i häkte insatt, skall åter för rätten inställas i stad inom åtta dagar och å landet inom fyra veckor; erfordras för den skull urtima ting, gälle derom hvad om urtima ting för ransakning med häktad finnes stadgadt.

Återkallar den, som åberopat vittnet, sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; må ej sedan beslut, hvarigenom vite blifvit vittnet förelagdt, vinna tillämpning: är vittne i häkte insatt, förordne rätten, att vittnet genast skall ur häktet lösgifvas.

27 §.

I beslut, hvarigenom rätten förklarar vittnes vägran att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga icke vara lagligen grundad, ege vittnet söka ändring genom besvär. Utan hinder af sådan klagan må tvångsmedel, hvarom i 26 § sägs, mot vittnet användas, der rätten finner omständigheterna dertill föranleda och förbud från högre rätt ej kommer. Har vittne enligt 26 § fälots att utgifva vite, ege vittnet söka ändring i beslutet genom besvär.

Vill vittne klaga öfver rättens beslut om vittnets hållande i häkte, gälle derom hvad om klagan öfver beslut rörande häktning är för brottmål stadgadt.

28 §.

Den, som påkallat vittne, ersätte vittnet dess resekostnad, uppehälle och tidspillan. Sämjas de ej om beloppet, lägge rätten dem emellan efter ty skäligt pröfvas. Vittne, som enligt rättens beslut blifvit hemtadt, skall sjelf vidkännas hemtningskostnaden.

Kallas någon att aflägga vittnesmål vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo vittnet har sitt hemvist, och är detta beläget på längre afstånd än femtio kilometer från det ställe, der förhöret skall hållas; vare den part, som påkallat vittnet, skyldig att i förskott till vittnet utgifva skjutspenningar för en häst fram och åter eller, der jernvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller någon del deraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt.

Har rätten, enligt hvad i 23 § sägs, förordnat om vittnes inkal-

lande, ege rätten jemväl att, efter ty skäligt pröfvas, bestämma, af hvem ersättningen till vittnet så ock förskott å resekostnad, der sådant bör utgå, skall gäldas.

Om ersättning till vittne, som i brottmål, der allmän åklagare å tienstens vägnar förer talan, af honom eller enligt rättens förordnande inkallats, är särskildt stadgadt.

29 §.

I rättens beslut angående ersättning, hvarom i 28 § sägs, ege såväl vittnet som den, hvilken dömts att till vittnet utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

30 §.

Vistas vittne, som vid underrätt åberopas, utom rättens domvärjo, och hindras vittnet af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid rätten, eller finnes inställelsen medföra oskälig kostnad; ege rätten uppdraga åt annan underrätt att hålla vittnesförhöret.

Förordnar öfverrätt eller Konungen om vittnes hörande, bestämme tillika, efter ty lämpligast finnes, hvar vittnet skall höras.

31 §.

Kan vittne till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet ej inställa sig vid domstol, varde vittnet afhördt i sin bostad. När förhöret hålles af häradsrätt, vare ej erforderligt, att af nämnden flere än två sitta i rätten.

32 §.

Nu kommer part å tid, då målet icke är före vid rätten, och söker att få vittne hördt: visar parten, att i följd af vittnets sjukdom eller af annan orsak det icke utan våda kan anstå med vittnets hörande; ege rätten, ändå att vederparten ej blifvit hörd öfver ansökningen, förordna om vittnesförhöret. Handlägges målet vid häradsrätt, och kan ej dess beslut afvaktas, ege rättens ordförande meddela förordnande, som nu är sagdt.

33 §.

Har rätten jemlikt 30 eller 31 § förordnat om vittnes hörande

vid annan domstol eller i vittnets bostad, och är ej i beslutet utsatt dag för förhöret, eller har i fall, som 32 § omförmäler, rätten eller dess ordförande tillåtit vittnes hörande; åligge den part, som åberopat vittnet, att om dagen för förhöret underrätta vederparten så tidigt, att denne kan vid förhöret sig inställa. Sker det ej, och visas icke giltig ursäkt, varde förhöret inställt, der ej vederparten är tillstådes.

Finnes i brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, nödigt, att vittne höres vid annan domstol än den, der målet är anhängigt, eller skall i sådant mål rätten hålla vittnesförhör i fall, som 31 eller 32 § afser; åligge den domstol, som skall hålla förhöret, att föranstalta ej mindre att den tilltalade, der det utan synnerlig olägenhet kan ske, varder vid förhöret inställd, än ock att nödig underrättelse meddelas åklagaren i målet.

34 §.

Gör part, när vittne skall höras vid annan domstol än den, der vittnet åberopats, mot vittnet jäf, som förut ej pröfvats, eller vägrar vittnet att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, och finner domstolen anledning förekomma, att jäfvet är lagligen grundadt, eller att vittnet eger skäl för sin vägran; varde förhöret inställt och parten hänvisad att vid den domstol, der vittnet åberopats, påkalla pröfning af jäfvet eller af skälen för vittnets vägran.

35 §.

Vistas vittne utom riket, och begär förty part, att vittnet höres å utrikes ort, må rätten det tillåta, der giltiga skäl visas. Förhöret må ega rum vid utländsk domstol, inför svensk beskickning eller inför svensk konsul, som enligt lag eller Konungens bemyndigande eger anställa sådant förhör.

Har vederparten uppgifvit ombud å den ort, der förhöret skall hållas, bör ombudet i god tid förut underrättas om förhöret.

36 §.

I mål angående brott, hvarå dödsstraff eller straffarbete enligt lag kan följa, må den, som är jäfvig att vittna, höras utan ed, der anledning är att hans hörande kan lända till upplysning i målet och rätten finner det lämpligt; dock ej föräldrar mot barn eller barn mot för-

äldrar, ej heller äkta makar eller syskon mot hvarandra, der ej dödsstraff eller straffarbete på lifstid å brottet följa kan och eljest all upplysning i målet saknas.

Hörsammar ej den, som blifvit kallad att sålunda upplysningsvis höras, rättens bud, vare lag, som om vittne är stadgadt; är den, som skall höras, icke af den ålder eller sinnesbeskaffenhet, att enligt lag ansvar kan honom ådömas, ege rätten, der han tredskas, förordna, att han skall till rätten hemtas.

I fråga om ersättning för inställelsen ege den, hvilken upplysningsvis höres, enahanda rätt som vittne.

37 §.

Söker någon att till framtida säkerhet få vittne hördt angående omständighet, hvarom han ej har rättegång med annan; pröfve domstolen, huruvida sökandens rätt kan bero deraf, att vittnet höres. Finnes det, och afses ej att genom förhöret vinna upplysning angående brott eller skamlig gerning, varde vittnet hördt, der ej jäf kan utletas. Finner domstolen särskild omständighet föranleda, att tillfälle bör lemnas annan, hvars rätt kan vara beroende af vittnesförhöret, att dervid närvara, låte domstolen genom sökandens försorg kalla honom till förhöret; och njute han för inställelsen skäligen ersättning.

Ej vare någon pliktig att för vittnesmåls afläggande i fall, som här är sagdt, inställa sig vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo han har sitt hemvist.

III KAP.

Om sakkunnige.

38 §.

Finnes för pröfning af fråga, som icke utan särskild insigt i viss vetenskap, konst eller handtering kan bedömas, nödigt att inhemta yttrande af sakkunnig; höre rätten öfver frågan myndighet, embets- eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i det ämne, frågan rör, eller nämne en eller flera för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att afgifva yttrande.

39 §.

Vid val af sakkunnig har rätten att tillse, att uppdraget ej lemnas någon, som till saken eller till någondera parten är i sådant förhållande, att derigenom hans tillförlitlighet kan anses förringad.

40 §.

Nämnes till sakkunnig någon, som icke på grund af embete, tjenst eller annat allmänt uppdrag har att afgifva yttrande i frågan; förordne rätten tillika, huruvida den sakkunnige har att afgifva skriftligt utlåtande eller skall muntligen vid rätten meddela upplysning.

41 §.

Ej må någon, som icke å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande såsom sakkunnig, mot sin vilja dertill förpligtas. Den, som åtagit sig sådant uppdrag, må sedan ej utan giltig ursäkt undandraga sig att det fullgöra; tredskas han, ege rätten hålla honom dertill medelst vite.

Sakkunnig, som blifvit fäld att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

42 §.

Sakkunnig, hvars yttrande ej afgifves å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag, skall, der rätten så förordnar, aflägga ed, att han skall efter bästa förstånd och samvete fullgöra det uppdrag, som honom i målet lemnats.

Eden skall inledas och avslutas så, som i 14 § angående ed af vittne stadgas. Är af den sakkunnige skriftligt utlåtande afgifvet, varde eden derefter lämpad; och må i ty fall eden afläggas vid den underrätt, som för den sakkunnige är lägligast.

43 §.

Sakkunnig njute för sitt biträde skäligen godtgörelse efter ty rätten bestämmer. Om ersättning till sakkunnig, som å embetets

vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande, gälle hvad särskildt stadgas.

Ersättningen skall utgifvas af käranden eller, der målet är i högre rätt fullföljdt, af klaganden, men stanna å den, som vid sakens slut rätten finner dertill skyldig. I brottmål, der allmän åklagare å tjenstens vägnar förer talan, skall ersättningen förskottsvis utgå af allmänna medel.

I rättens beslut angående ersättningen ege såväl den sakkunnige som den, hvilken dömts att till honom utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

44 §.

Hvad här ofvan i detta kapitel är stadgadt skall ock ega tillämpning i fall, då rätten finner nödigt att vid besigtning eller undersökning af visst föremål anlita biträde af sakkunnig.

45 §.

Är i allmän lag eller särskild författning meddelad föreskrift angående sakkunnigs hörande i visst fall, lände den till efterrättelse.

46 §.

Vill part hafva sakkunnig, som ej är nämnd af rätten, hörd i målet, gälle derom hvad i II kap. om vittne är stadgadt.

IV KAP.

Om skriftliga bevis.

47 §.

Företer part skriftlig handling att dermed styrka sin talan, pröfve rätten handlingens beskaffenhet och rättighet, så ock hvad vitsord och verkan den i målet eger.

48 §.

Finnes handling, som part åberopar, i motpartens värjo, och är anledning att af handlingen kan i målet vinnas upplysning, som eljest ej är att tillgå; vare den part, som innehar handlingen, skyldig att den på rättens anmaning förete. Undandrager han sig det, eller har han förstört eller undanskaffat handlingen och kan det antagas, att sådant skett i syfte att hindra handlingens företeende, pröfve rätten, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas hans förfarande. Rätten ege ock, der sådant finnes nödigt, genom vite tillhålla den part, som innehar handlingen, att den vid rätten förete; dock må ej i brottmål vite föreläggas den tilltalade.

49 §.

Nu finnes handling, som af part åberopas, hos annan än motparten: pröfvas partens rätt väsentligen bero deraf, att handlingen företes, och är den ej annorledes att tillgå; ege rätten medelst vite tillhålla den, som innehar handlingen, att den vid rätten förete. Har någon blifvit, efter ty nu är sagdt, fäld att utgifva vite, ege han söka ändring i beslutet genom besvär.

Är anledning att handlingens företeende kan lända innehafvaren eller någon, som till honom står i det förhållande, 8 § omförmäler, och ej är part i målet, till skada eller synnerlig olägenhet; må ej honom åläggas att förete handlingen.

50 §.

Hvad om skyldighet att förete handling är i 48 och 49 §§ stadgadt gälle ej i fråga om bref, telegram eller andra enskilda meddelanden, utan så är att de angå något parternas rättsförhållande och vexlats mellan dem eller mellan endera parten och annan, som rättsförhållandet förmedlat. Ej heller skall hvad i 49 § är sagdt ega tillämpning å den, som å embetets vägnar innehar handling, hvilken till bevis i målet åberopas.

51 §.

Den, som jemlikt 48 eller 49 § skall förete handling, ingifve den i hufvudskrift, der ej rätten finner styrkt afskrift vara för ända-

målet till fyllest. Innehåller handlingen jemväl sådant, som icke rörer saken och som innehafvaren ej vill hafva kunnigt, ege han till rätten ingifva utdrag af handlingen jemte intyg, som af rätten godkännes, att intet, som angår saken, uteslutits.

52 §.

Den, hvilken jemlikt 49 § skall förete handling, njute för besvär och kostnad, som af sådan anledning honom tillskyndas, ersättning, efter ty rätten pröfvar skäligt, af den part, hvilken begärt handlingens företeende. Nöjes endera ej åt rättens beslut, ege deri söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

53 §.

Huru i brottmål handling, som kan tjena till bevis, må tagas i beslag, derom gälle hvad särskildt stadgas.

V KAP.

Om syn.

54 §.

Finnes i mål, som är anhängigt vid underrätt, för sakens utredning eller pröfning nödigt, att rätten besigtigar föremål, som ej kan till rätten flyttas; träde rätten samman å stället, der föremålet finnes, att hålla syn.

55 §.

Pröfvas syn nödig i mål, som är anhängigt vid öfverrätt, förordne rätten en af sina ledamöter att hålla synen och kalle två underdomare i orten att dervid biträda; meddele derjemte erforderliga föreskrifter om vittnens hörande och tillkallande af sakkunnigt biträde vid synen. Öfverrätten ege ock, der det finnes lämpligare, uppdraga åt underrätten

i orten att synen förrätta. Det protokoll, som vid synen föres, varde till öfverrätten ingifvet, och döme öfverrätten sedan i saken.

56 §.

Finner Konungen mål, som dragits under dess pröfning, ej kunna afgöras utan syn, förordne Konungen, huru synen skall hållas.

57 §.

Skall syn hållas af häradsrätt, ege rättens ordförande, der biträde af sakkunnig vid synen finnes nödigt, enahanda befogenhet, som jemlikt 44 § tillkommer rätten.

58 §.

Kostnad för syn skall gäldas såsom i 43 § föreskrifves beträffande kostnad för sakkunnigs biträde.

59 §.

Är i allmän lag eller särskild författning för visst fall meddelad föreskrift angående syn, lände den till efterrättelse.

60 §.

Hvad i IV kap. stadgas angående skyldighet för den, som innehar skriftlig handling, att den vid rätten förete, skall i tillämpliga delar gälla i fråga om annat föremål, som rätten aktar nödigt att för målets utredning eller pröfning taga under skärskådande.

VI KAP.

Om parts ed.

61 §.

Har i tvistemål part till bestyrkande af sin uppgift angående viss omständighet, hvaraf målets utgång beror, förebragt sådan bevisning,

att uppgiften, ehuru ej styrkt, dock finnes sannolik, och kan ej annorledes vinnas tillförlitlig upplysning angående den omständighet; ege rätten till sanningens utrönande förelägga vederparten att, om han det förmår, med ed sig värja och förneka uppgiftens sanning.

I brottmål må ock i fall, som nyss är sagdt, värjemålsed åläggas den tilltalade; dock må det ej ske, när å brottet enligt lag kan följa straffarbete öfver ett år eller förlust af medborgerligt förtroende.

62 §.

Kan part till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet eller af annan orsak icke antagas ega säker hågkomst af det, hvarom upplysning sökes; må ej till värjemålsed dömas.

63 §.

Värjemålsed må ej ådömas den, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller för mened är förlustig medborgerligt förtroende, ej heller den, hvilken ed eljest icke kan utan synnerlig våda anförtros.

64 §.

Nu kan ej värjemålsed åläggas part, förty att han icke på grund af egen iakttagelse eger kunskap om det, hvarom upplysning sökes, eller att sådant hinder möter, som i 62 eller 63 § sägs: pröfvas tillförlitlig upplysning kunna vinnas derigenom, att andre parten med ed bekräftar sin uppgift angående förhållandet; ege rätten tillåta honom att, om han det förmår, aflägga sådan fyllnadsed; dock må det ej ske i brottmål.

65 §.

Då till ed dömes, sätte rätten i domen ut hvad under eden skall förnekas eller bekräftas, med iakttagande, der sakens beskaffenhet dertill föranleder, att åt parten lemnas öppet att inskränka förnekandet eller bekräftandet till en del af det, eden angår.

66 §.

Nöjes ej part åt beslut, hvarigenom blifvit dömdt till ed, lände

beträffande fullföljd af talan till esterrättelse hvad i sådant hänseende gäller om rättens slutliga utslag i målet.

67 §.

Ed skall af part afläggas vid den underrätt, der målet blifvit anhängiggjort. Vistas parten utom den rätts domvärjo, och hindras han af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid rätten eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad; ege rätten tillåta, att eden afläggas vid annan underrätt. Är i mål, som blifvit anhängiggjort vid öfverrätt eller hos Konungen, till ed dömdt, förordne öfverrätten eller Konungen, hvar eden skall afläggas.

Kan parten till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet ej inställa sig vid domstol, gälle hvad angående vittne är för dylikt fall i 31 § stadgadt.

68 §.

Är till ed dömdt genom beslut, hvaremot part eger fullfölja talan i högre rätt, må beslutet ej tillämpas innan det vunnit laga kraft. Är viss dag för edgången i beslutet utsatt, och varder ej å den dag genom parternas sammanstämmande uppgifter eller annorledes utrönt, att beslutet vunnit laga kraft, ege rätten antingen uppskjuta målets vidare handläggning till annan dag eller ock förklara detsamma hvilande. Har målet förklarats hvilande och visar part sedan, att edgångsbeslutet vunnit laga kraft, sätte rätten ut ny dag för edgången, derest den part, som eden ålagts, ej genom förfallolöst uteblifvande å den för edgången först utsatta dag deråt brustit.

69 §.

Ed skall inledas med orden: »Jag N. N. svär och betygar vid Gud och hans heliga evangelium» och avslutas med denna försäkran: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ».

70 §.

Innan ed afläggas, förklare rättens ordförande för parten det, som skall med ed fästas, och erinre honom om edens vikt och betydelse.

Förekommer anledning att parten till följd af bristande religionskunskap ej rätt förstår edens vigt, ege rätten hänvisa parten till hans själasörjare att erhålla nödig undervisning.

71 §.

Uteblifver part, som skall aflägga ed, å den dag, då han har att fullgöra edgången, och framter han ej laga förfall; ege sedan ej gå eden, der han ej visar, att han haft laga förfall men icke kunnat rätten det kungöra.

72 §.

Är till ed dömdt genom beslut, som eger laga kraft, men har, förr än tid för edgångens fullgörande var inne, parten affidit eller eljest blifvit satt ur stånd att aflägga eden; vare edgångsbeslutet utan verkan, och den domstol, der målet blifvit anhängiggjort, tage målet å nyo under pröfning.

Lag samma vare, der parten är för mened förlustig medborgerligt förtroende och sådant yppas innan tid för edgångens fullgörande är inne.

Är part å den tid, då edgången skall fullgöras, under tilltal för mened, må med edgångsbeslutets tillämpning anstå till dess öfver åtalet blifvit dömdt och utslaget vunnit laga kraft.

73 §.

Sedan det visat sig, huruvida den, som dömts till ed, går eden eller deråt brister, skall slutligt yttrande i målet meddelas af den domstol, der målet blifvit anhängiggjort.

74 §.

Nu varder talan emot beslut, hvarigenom till ed blifvit dömdt, fullföljd i högre rätt: finner rätten edgång ej böra ega rum, och är i målet ej fråga om annat hufvudsakligt påstående än det, hvarå eden har afseende; döme då i hufvudsaken, der så lämpligen ske kan.

75 §.

Då tillgrepp skett, må rätten tillåta målseganden att edligen be-

kräfta hvad han mistat och värdet derå, om det ej annorledes utletas kan; och pröfve rätten sedan tillförlitligheten af hvad målseganden sålunda bekräftat. Lag samma vare om den, som skada genom brand lidit, när den ej annars mätas kan.

Ej må öfver beslut om sådan ed särskild klagan föras.

76 §.

Äro i tvistemål, som kan avslutas genom förlikning, parterna ense, att, der ene parten edligen bekräftar sin uppgift eller sitt nekande, hvad sålunda bekräftas skall gälla utan vidare bevis, och finner rätten den omständighet, eden skulle angå, vara af beskaffenhet, att målets utgång deraf beror; låte rätten den part, hvilken ed sålunda bjuden är, aflägga eden; dock må det ej tillåtas, om den, som skulle gå eden, är för mened förlustig medborgerligt förtroende eller rätten eljest finner ed icke utan synnerlig våda kunna honom anförtras.

VII KAP.

Särskilda bestämmelser.

77 §.

Är vittne eller annan, som till upplysning i rättegång skall höras, icke mächtig svenska språket, ege rätten tillkalla någon, som kan såsom tolk biträda vid förhöret.

Är den, som skall höras, döf eller stum, må förhöret ske medelst skriftligen affattade frågor eller svar. Kan ej lämpligen så förfaras, må såsom tolk tillkallas någon, som förstår att meddela sig med den, som skall höras.

Hvad i III kap. stadgas om sakkunnig, som af rätten förordnas, skall i tillämpliga delar gälla om tolk; dock skall ersättning för biträde vid vittnesförhör utgifvas af den, som har att gälda ersättning till vittnet.

78 §.

Är den, som enligt denna lag skall aflägga ed, jude, bör edsförpligtelsen ske vid »Gud och hans heliga lag». Tillhör han främ-

mande trossamfund, hvars lära ej tillstädjer honom att aflägga ed, eller är han af annan icke kristen lära än den mosaiska; förordne Konungen, huru förfaras bör.

79 §.

Förstår ej den, som skall aflägga ed, svenska språket, må eden afläggas å språk, som han förstår.

Den, som är stum, skall, der han är skrifkunnig, aflägga ed på det sätt, att han inför rätten egenhändigt skrifer och undertecknar eden.

80 §.

Angående tid och ordning för fullföljd af talan, som jemlikt 25 §, 27 § 1 mom., 29, 36, 41, 43, 49 eller 52 § må genom besvär fullföljas, gälle hvad i fråga om klagan öfver slutligt utslag i brottmål är stadgadt.

81 §.

Genom denna lag upphävas:

9 och 10 §§ i 14 kap. samt 1 §, första, tredje, fjerde och femte punkterna af 3 §, 4 till och med 11 §§, 13 till och med 31 §§, första punkten af 32 § och 34 till och med 37 §§ i 17 kap. rättegångsbalken tillika med de särskilda stadganden, som utgöra förklaring eller ändring af nämnda lagrum eller tillägg deri; samt

hvad 4 och 5 mom. i 16 § af förordningen om nya strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall den 16 februari 1864 stadga angående skyldighet för part att i visst fall göra sig urtjufva.

82 §.

Der i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som jemlikt 81 § upphört att gälla, skall motsvarande bestämelse i denna lag tillämpas.

83 §.

Genom hvad här ofvan i 81 § blifvit förordnadt skola ej anses upphädda:

3 § i förordningen angående stämmingsmän den 10 augusti 1877 samt

34 § i förordningen om krigsdomstolar och rättegången derstädes den 11 juni 1868.

84 §.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1898; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken.

Härigenom förordnas, att 5 kap. 1 § ärfdabalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Det barn, som dödt födes, må ej ärfva. Säga barnets fädernes fränder, att det var dödt födt, men visar modern, eller hennes arfvingar, att det var qvickt födt, ärfve då barn fader sin, moder barn sitt och hennes arfvingar henne. Fallor annat arf, medan barnet ännu i moderlifvet är, och födes det med lif fram, vare lag samma. Dör modern i födseln, och barnet lefver efter henne, ärfve då det sin moder, och barnets arfvingar barnet.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1898; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

Förslag

till

Lag angående ändring i 14 kap. jordabalken.

Häri genom förordnas, att 4 § i 14 kap. jordabalken skall upphöra att gälla, samt att 3 § i samma kap. skall erhålla följande ändrade lydelse:

Nu vill någon med den synedom sig ej åtnöja; vädje då under hofrätt, som i rättegångsbalken sägs.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1898; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

Förslag

till

Lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.

Häri genom förordnas, att 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 24 och 25 §§ i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855, 12 och 24 §§ sådana de lyda enligt förordningen den 12 september 1868, skola upphöra att gälla, samt att 23 § i förstnämnda förordning skall erhålla följande ändrade lydelse:

Räkning å varor, utborgade till köpman utan aftal om öppen kredit, skall gäldenären bevisligen tillställas senast inom tre månader efter utgången af det år, hvarunder det utborgade i handelsboken inskrefs, der ej annorlunda uttryckligen aftaladt blifvit. Är räkningen gäldenären vederbörligen tillstäld, och har han ej inom tre månader, sedan han den emottog, bevisligen tillsagt fordringsegaren, att räkningen ej godkännes, eller ock till rätten, hvarunder gäldenären lyder, klander derå instämt; vare då räkningen lika utmätningsgild som förfallet skuldebref. Har gäldenären genom sin påskrift räkningen godkänt; vare lag samma.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1898; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872.

Härigenom förordnas, att 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872 skall erhålla följande ändrade lydelse:

I allt hvad till rättegången hörer skall om tingslag gälla hvad genom lag eller författningar angående härad stadgadt är. Hafva två eller flera tingslag af Konungen förenats till ett, indele häradsrätten, så snart ske kan, tingslaget i kretsar för val af nämnd, bestående endast af tolf ledamöter. Dock skola i tjenst varande nämndemän fortfarande bibehålla sina befattningar, intill dess de af laga anledning derifrån afgå eller aflida; och skall val af ny nämndeman i afgåendes ställe ej anställas förr än sådant är erforderligt till fyllande af det antal nämndemän, som enligt den nya indelningen å kretsen belöper. Intill dess nämndemännens antal nedgått till tolf, fördele häradshöfdingen efter samråd med nämnden tjenstgöringen dem emellan.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1898.

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
måndagen den 22 april 1895,*

i närvaro af

Hans excellens herr statsministern **BOSTRÖM**,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve **LEWENHAUPT**,
Statsråden: friherre **ÅKERHJELM**,
 ÖSTERGREN,
 GROLL,
 WIKBLAD,
 friherre **RAPPE**,
 CHRISTERSON,
 WERSÄLL.

Departementschefen statsrådet **Ostergren** anmälde i underdånighet Riksdagens skrifvelse den 11 maj 1894 med begäran om framläggande ånyo för Riksdagen af förslag till lag angående bevisning inför rätta.

Efter att hafva redogjort för innehållet i Riksdagens skrifvelse samt den af Kongl. Maj:t till 1893 års riksdag i ämnet afgifna proposition äfvensom de i skrifvelsen omförmälda, vid sistlidet års riksdag väckta motioner, anförde departementschefen:

»De af Eders Kongl. Maj:t för 1893 års riksdag framlagda förslag till lag angående bevisning inför rätta jemte dermed sammanhängande författningar blefvo med vissa af lagutskottet tillstyrkta ändringar af Riksdagens Första Kammare antagna, hvaremot förslagen af Andra Kam-maren afslogos. Enligt hvad som framgår så väl af de då förda för-

handlingarna som ock af hvad sedermera i detta ämne inom Riksdagen förekommit, synes emellertid enighet förefinnas om de väsentligaste punkterna och framförallt derom att reformen af bevisningsrätten bör grundas på den fria bevispröfnings princip. Vid sådant förhållande har jag, som lika med Riksdagen anser det angeläget att med pröfning af detta viktiga lagstiftningsärende icke vidare uppskjutes, funnit mig ega fullt fog att i hufvudsak återupptaga de förut af Eders Kongl. Maj:t godkända förslag till lagar om bevisning inför rätta m. m., dock med iakttagande, så vidt möjligt varit, af de utaf lagutskottet föreslagna ändringar. Under återopande i öfrigt af hvad jag anförde, då jag förra gången inför Eders Kongl. Maj:t anmälde detta ärende, jemte hvad det af lagutskottet afgifna betänkande innehåller, torde jag derföre nu kunna inskränka mig till en kortfattad redogörelse för de punkter, hvori det förslag, jag nu i underdånighet anhåller att få för Eders Kongl. Maj:t framlägga, afviker från det förra förslaget, sådant detsamma af lagutskottet tillstyrkts.

Bevispröfnings frihet innebär naturligen icke, att domaren eger efter sitt subjektiva godtycke pröfva den förebragta bevisningens verkan, utan går, rätt fattad, allenast derpå ut, att han, fri från i lagen utstakade regler angående måttet af vissa bevismedels kraft och utan afseende å arten af de bevismedel, som användas, har att såsom styrkt fastställa den omständighet, rörande hvilken en för hvarje sundt och oförvilladt omdöme fullt öfvertygande bevisning åstadkommits. Då emellertid den förra redaktionen af 1 § i förslaget till lag angående bevisning inför rätta var sådan, att fara för misstyding i detta hänseende måhända ej var fullt förebyggd, har jag ansett, att åt denna § borde gifvas en annan affattning, hvarigenom stadgandets rätta innebörd oförtydbart framginge; och synes med den nu föreslagna lydelsen af 1 § anledning icke vidare vara för handen att der intaga en föreskrift om införande i domen af de skäl, hvarå den grundas, då en bestämmelse härom näppeligen kunde komma att innehålla något annat än hvad som redan finnes i 24 kap. 3 § rättegångsbalken uttaladt.

I sammanhang härmed torde jag böra erinra om den inom Riksdagen uttalade farhåga, att nu gällande praxis i fråga om den på förhand till framtida säkerhet åstadkomna eller s. k. prekonstituerade bevisningen skulle genom den nya lagstiftningen rubbas, om ej uttryckliga bestämmelser rörande detta ämne i lagen intoges. För min del kan jag icke finna denna farhåga grundad, och i hvarje fall torde den anledning till misstyding, som enligt förra förslaget möjligen kunde förefinnas, vara undanröjd genom den nu af mig tillstyrkta lydelsen af 1 §, i

synnerhet om 47 §, hvilken nästan ordagrant öfverensstämmer med 17 kap. 1 § rättegångsbalken i 1734 års lag, bibehålles oförändrad. Sistnämnda lagrum, hvilket i sjelfva verket redan innefattar grundsatsen om fri bevispröfning i fråga om skriftliga handlingar, har hittills, så kortfattadt det än är, visat sig lemna domaren fullt tillräcklig ledning för dokumentspröfning, och något särskildt behof att nu meddela utförligare bestämmelser i detta ämne synes icke framkallas af de i öfrigt föreslagna stadgandena.

De af 1893 års lagutskott i 3 och 4 §§ tillstyrkta ändringar äsyfta, efter hvad motiveringen gifver vid handen, hufvudsakligen att med större tydlighet må uttalas den grundsatsen, att ej blott i tvistemål utan ock i ringare brottmål ett erkännande kan i och för sig göra vidare bevisning öfverflödig. Rigtigheten af denna grundsats vill jag ej förneka. Den af lagutskottet föreslagna redaktionen synes emellertid ej vara fullt tillfredsställande, särskildt derutinnan, att 4 § svårligen, såsom utskottet antagit, kunde komma att omfatta alla de s. k. indispositiva tvistemålen, som i samhällets intresse undandragits parternas fria öfverenskommelse och i hvilka derföre dom ej må grundas å eget erkännande allena. Åtskilliga mål, företrädesvis fallande inom familjerättens område, äro nemligen otvifvelaktigt att till denna grupp hänföra, änskönt beträffande dem uttrycklig föreskrift om erkännandets verkan och vitsord icke finnes i lag eller författning meddelad. Såsom exempel härpå må nämnas vissa arter af äktenskapsskildnadsmål. Med anledning häraf och till förtydligande i öfrigt af den mening, som man säkerligen afsett att inlägga i 3 och 4 §§, hafva dessa stadganden delvis omarbetats.

I 28 § har lagutskottets pluralitet velat införa den bestämmelse, att der ej såväl den part, hvilken åberopat ett vittne, som motparten och vittnet enas om vittnesersättningen, denna skall af rätten bestämmas efter ty skäligen prövas. Vål må det, såsom utskottet yttrar, vara ändamålsenligt att vid bestämmandet af vittnesersättning jemväl den part, som ej åberopat vittnet, erhåller tillfälle att uttala sig om beloppet, och för närvarande är det, såsom bekant, mycket vanligt att denna part på förhand inlägger reservation mot ett efter hans åsigt för högt tilltaget ersättningsbelopp, nemligen för så vidt hans rätt kan komma att deraf bero. För ett dylikt tillvägagående utgör ock 28 §, sådan densamma var i den Kongl. propositionen formulerad, uppenbarligen icke något hinder. Att, på sätt utskottet föreslagit, ålägga rätten ovilkorlig skyldighet att ingå i pröfning af ersättningens belopp så snart ej begge parterna derom sämjas, kan jag deremot ej finna riktigt eller lämpligt. Då den, som åberopat vittnet, inför rätten godkänner vittnets ersättningsanspråk, är

detta naturligast att betrakta såsom en utfästelse att utgifva fordrade beloppet och vittnet bör då äfven ega att få sin rätt genom domstolens beslut faststald och derigenom utsökningsbar. Utan tvifvel skulle ock ett stadgande sådant som det af lagutskottet föreslagna ej sällan medföra onödig omgång och tidsutdrägt, särskildt för de fall, då den, som åberopat vittnet, sjelf får vidkännas sin rättegångskostnad. I betraktande häraf och då enligt lag och praxis först vid sakens afgörande parterna emellan bör bestämmas, ej blott å hvilkendera af dem rättegångskostnaderna i allmänhet skola stanna, utan ock i hvilken mån vinnande partens kostnader äro af beskaffenhet att böra af den tappande godtgöras, kan jag ej förorda hvad lagutskottet i denna del, afvikande från Kongl. Maj:ts förslag, tillstyrkt.

Stadgandet i 17 kap. 9 § rättegångsbalken att domstolens befogenhet att i svåra brottmål upplysningsvis höra jäfvig person icke må utsträckas till den tilltalades föräldrar eller barn, make eller syskon, der saken ej angår mord eller dråp, hvarom eljest all upplysning saknas, har af lagutskottet återupptagits och i 36 § infogats. Då talande skäl onekligen kunna anföras för ett dylikt undantag från den eljest hvar och en åliggande pligten att efter förmåga bidra till uppdagande af grofva förbrytelser, vill jag ej motsätta mig att en bestämmelse i angifna syftet i lagen införes. Men deremot kan jag icke anse det följdriktigt, att närmaste skyldemäns eller makes hörande medgifves i fråga om dråp, men icke då det gäller vissa andra, otvifvelaktigt svårare brott, såsom mordbrand, hvaraf annans död följt, eller de gröfsta formerna af rån. Då nu de brott äro att betrakta såsom de gröfsta, å hvilka lagens strängaste straff kunna följa, synes mig det rigtige vara att låta den obegränsade pligten att meddela upplysningar gälla alla de brott, som kunna medföra dödsstraff eller straffarbete på lifstid, men också endast dessa. I öfverensstämmelse härmed har affattningen af det föreslagna tillägget till 36 § blifvit jemkad.

De i 48—51 §§ af den Kongl. propositionen intagna bestämmelserna om editionspligten lemnades af lagutskottet utan anmärkning. Icke desto mindre och ehuru inom Riksdagen någon egentlig förhandling om denna del af förslaget icke egde rum, lærer dock på goda grunder kunna antagas, att ifrågavarande bestämmelser, hvilka, åtminstone så vidt de träffa part eller jäfvig tredje man, innebära åtskilligt, som för vår rättegångsordning är nytt, på många håll väckt oro och betänkligheter. Vid sådant förhållande har jag ansett mig böra taga i förnyadt öfvervägande, huruvida det låte sig göra att i denna del af förslaget vidtaga modifikationer, hvarigenom det, som kunde finnas stötande vid editions-

pligten, borttoges, utan att dermed betydelsen af detta ytterst vigtiga och efter min åsigt oundgängliga rättsinstitut i nämnvärd mån förringades.

Bland de i förra förslaget intagna bestämmelser i ämnet har den om domstolens befogenhet att medelst vite tvinga part till framläggande af skriftlig handling på vissa håll väckt anstöt och vid förslagets granskning inom högsta domstolen uttalades af en ledamot, att denna bestämmelse förefölle både onödig och olämplig. Ihågkommas bör dock, att enligt ordalagen i 48 § föreläggande af vite för part är att betrakta såsom en undantagsåtgärd, som må vidtagas endast då sådant finnes nödigt, och det synes mig ej kunna med fog bestridas, att någon gång förhållandena kunna vara sådana, att erforderlig utredning ej kan vinnas, med mindre än att domstolen får tillgång till en viss handling, exempelvis en karta. Af sådan anledning anser jag fortfarande det vara välbetänkt och behöfligt att lagen gifver domaren ett verksamt medel i hand att förmå en tredskande part till framläggande af dylik handling.

Med mera fog synes deremot kunna ifrågasättas, huruvida icke området för editionspligten erhållit större utsträckning än behofvet oundgängligen kräfver. Utan fara för misstag torde man kunna antaga, att de betänkligheter, som ur denna synpunkt yppats, hufvudsakligen framkallats deraf, att editionspligten utsträckts att gälla alla skriftliga handlingar, således äfven bref, telegram och andra mera privata meddelanden. Här synes ock i sjelfva verket en begränsning kunna utan skada göras, dock icke så, att undantag må medgifvas för hvarje enskildt meddelande. Angår detta något parternas rättsförhållande och har det aflåtits från endera parten till den andra eller från endera af dem till tredje man, hvilken i egenskap af mäklare, agent, kommissionär eller eljest uppträdt såsom förmedlare, eller från denne till en af parterna, synes icke något giltigt skäl finnas att fridlysa sådan handling. Men inträffa ej dessa förutsättningar, böra dylika handlingar af rent privat natur icke kunna utan egarens eller innehafvarens samtycke dragas inför offentligheten, likasom de endast undantagsvis lära vara egnade att bringa någon verklig upplysning i målet. Ett stadgande af nu antydt innehåll har derföre införts under 50 §, dervid den bestämmelse, som förut upptogs under detta paragrafnummer, med en obetydlig redaktionel jemkning inryckts i 49 §.

Derjemte hafva i 48 och 49 §§ vidtagits några ändringar, som afse att tydligare uttrycka den mening, som nämnda stadganden rätteligen böra innehålla. Af reservanter inom nya lagberedningen påyrkades införandet af en särskild editionsed såsom, enligt deras åsigt, utgörande ett behöfligt komplement till bestämmelserna om edition af

skriftliga handlingar. Vål håller jag fortfarande före, att tillräckligt skäl icke föreligger att upptaga detta yrkande, helst tillskapandet af en ny art af processuel ed i och för sig icke utan tvingande behof lärer böra ifrågasättas. Men nekas bör å andra sidan icke, att, om part kan freda sig från sin editionspligt och påföljderna af tredska att fullgöra denna skyldighet genom att förstöra eller till annan öfverlemna den handling, hvarom fråga är, hela detta rättsinstitut i hög grad försvagas. I 48 § har fördenskull införts det tillägg, att om parten förstört eller undanskaffat handlingen under sådana omständigheter, att det kan antagas hafva skett i ändamål att hindra dess företeende, ett dylikt förfarande skall så bedömas, som om han undandrog sig att fullgöra sin editionspligt. Derjemte har, på det att ej en med part närskyld persons editionspligt må varda så godt som illusorisk, i andra punkten af första stycket efter orden »8 § omförmåler» tillagts »och ej är part i målet».

Syftet med den i 52 § af lagutskottet gjorda ändringen är, såsom motiven utvisa, att bringa detta stadgande till öfverensstämmelse med föreskrifterna i 43 §. Likformighet mellan dessa två paragrafer lärer dock icke vara nödig eller ens lämplig. Att i 43 § bestämts, *dels* att ersättning till sakkunnig, hvarom der är fråga, skall förskjutas af käreande eller klagande, äfven om tilläfventyrs den sakkunniges biträde påkallats till upplysning om någon af motparten åberopad omständighet, *dels* ock att rätten vid målets afgörande skall bestämma, hvem kostnaden slutligen bör drabba, beror helt naturligt derpå, att här är fråga om sakkunnig, som rätten funnit skäl tillkalla till biträde åt sig. Helt annat är det fall, som afses i 52 §, der det uttryckligen förutsättes att part begärt handlingens företeende. I denna händelse skall, såsom ock Kongl. Maj:ts förslag innehöll, ersättningen gifvetvis förskjutas af den, som påfordrat editionen. Att frågan, å hvem denna af rättegången föränledda kostnad slutligen bör stanna, skall bedömas efter de i 21 kap. rättegångsbalken gifna, allmänna regler torde lika litet här som beträffande ersättning till vittne eller af part åberopad sakkunnig behöfva eller böra särskildt uttalas. På dessa skäl anser jag den i Kongl. Maj:ts förslag åt 52 § gifna lydelse ega företräde.

I nya lagberedningens förslag hade den normerade partseden bibehållits och bestämmelserna härom voro i allt hufvudsakligt bygda på den nu bestående lagstiftningens grund. Dock hade beredningen vid sidan häraf till jemförelse framlagt ett annat förslag, grundadt på principen om fritt edligt partsförhör. Detta senare förslag, som vann avslutning af högsta domstolens fleste ledamöter, ansåg jag mig vid ärendets föredragning böra förorda till antagande och i enlighet med denna

min hemställan blef den Kongl. propositionen affattad. Lagutskottet återupptog emellertid utan meningsskiljaktighet beredningens förslag om normerad partsed endast med några jemkningar i mindre väsentliga delar, dervid hufvudsakligen stödjande sig på den af beredningen lemnade motivering, till hvilken jag här torde få hänvisa. Då det således lärers få antagas, att principen om fritt partsförhör på ed för närvarande icke uppbäres af den allmänna meningen inom vårt land, och i allt fall denna grundsats låter sig på ett fullt tillfredsställande sätt genomföra först i sammanhang med en vida mera genomgripande reform af rättegångsförfarandet än nu är i fråga, anser jag mig kunna hemställa, att nya lagberedningens förslag i denna del, sådant det af lagutskottet tillstyrkts, läggas till grund för ny proposition i ämnet.

Några smärre jemkningar synas mig dock erforderliga. Enligt 61 § i lagberedningens förslag skulle i brottmål värjemålsed ej få ådömas, om å brottet kunde följa straffarbete. Lagutskottet, som fann det betänkligt att för närvarande gå så långt i begränsning af värjemålsedens användning i brottmål, hemställde, att förbudet måtte få gälla endast sådana fall, der brottet kunde medföra straffarbete öfver ett år. Ehuru med denna gränslinie värjemålseden hädanefter kunde komma till användning i fall, der den för närvarande sällan eller aldrig ifrågakommer, anser jag mig likväl icke ega tillräckligt skäl att motsätta mig den föreslagna ändringen. Men då det ej lärers vara lämpligt eller rådligt att döma till värjemålsed i fråga om brott af den beskaffenhet, att förlust af medborgerligt förtroende derå kan följa, hemställer jag, att en bestämmelse i denna riktning i 61 § intages.

Efter 68 § enligt dess lydelse i såväl lagberedningens som lagutskottets förslag skulle edgångsbeslut ej få tillämpas innan det »visats» ega laga kraft. De här begagnade ordalagen synas näppeligen medgifva annan tolkning, än att för tillämpning af edgångsbeslutet ovilkorligen fordrades, att med bevis från vederbörande domstol styrktes, att vad ej erlagts eller ej fullföljts eller att besvär icke anförts. En sådan bestämmelse synes emellertid komma att onödigtvis betunga den rättssökande allmänheten, hvilket blefve särskildt kännbart vid smärre brottmål, der ena parten alltid skulle nödgas anskaffa diariibevis från hofrätt. För närvarande lærers allmänt så förfaras, att om begge parterna inför rätta vitsorda, att edgångsutslaget ej öfverklagats, detta genast vinner tillämpning, och då denna praxis icke, så vidt jag försport, visat sig orsaka några olägenheter, anser jag den utan fara kunna genom lag bekräftas. Äfven ur en annan synpunkt är, enligt min åsigt, den af lagutskottet tillstyrkta formuleringen af ifrågavarande § mindre tillfreds-

ställande. Lagutskottet har till §:n, sådan den lydde i lagberedningens förslag, gjort ett tillägg, som förutsätter, att till ed dömd part genom förfallolöst uteblifvande å edgångsdagen brister åt eden, äfven om edgångsbeslutet då ej visas hafva vunnit laga kraft. Bestämmelserna i den del af §:n, som af lagutskottet upptagits från lagberedningens förslag, torde deremot, sammanställda med stadgandet i 71 §, innebära, att förr än edgångsbeslutet visats hafva vunnit laga kraft parten ej kan genom uteblifvande förlora rätten att gå eden. Derfor erfordras nemligen enligt sistnämnda §, att parten uteblifver å den dag, då han har att fullgöra edgången; men han kan näppeligen sägas hafva att fullgöra edgången å tid, då, enligt föreskrift i 68 §, edgångsbeslutet, äfven om det tagit åt sig laga kraft, till följd deraf att sagda förhållande icke blifvit styrkt, ej må vinna tillämpning. För att i förevarande afseende bringa de särskilda delarne af 68 § i öfverensstämmelse med hvarandra har en mindre jemkning i ordalagen vidtagits.

Med anledning deraf, att ur 65 § bortfallit den i lagberedningens förslag förekommande bestämmelsen att, när i målet flera påståenden funnes, rätten hade att, då till värjemålsed dömdes, samtidigt meddela hufvudsakligt utlåtande i öfriga delar af målet, som kunde utan ed pröfvas, erfordras någon jemkning af stadgandet i 74 §.

Då i 20 kap. strafflagen bestämd skilnad göres mellan stöld och snatteri, har det synts mig att i 75 § borde användas sådant uttryck, som omfattar båda dessa arter af brott; hvarjemte i öfrigt ordalagen i denna paragraf bort något jemkas för att stadgandet i första punkten af första stycket må kunna å det i andra punkten af samma stycke omförmälda fall direkt tillämpas.

På ett och annat ställe vidtagna jemkningar, hvarom ej ofvan talats, äro af rent redaktionel art, hvadan någon redogörelse för dem ej här torde erfordras.

De i sammanhang med förslaget till lag angående bevisning inför rätta för 1893 års riksdag framlagda förslag till

Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken,

Lag angående ändring i 14 kap. jordabalken, och

Lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855

lemnades af lagutskottet utan anmärkning och någon anledning att i dessa förslag nu vidtaga ändring har icke yppats.»

Departementschefen föredrog härefter ofvan omförmälda lagförslag, nemligen förslag till

1) Lag angående bevisning inför rätta;

- 2) Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken;
- 3) Lag angående ändring i 14 kap. jordabalken;
- 4) Lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855, af den lydelse bil. A vid detta protokoll utvisar.

Jemlikt statsrådets hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen förordna, att högsta domstolens utlåtande öfver ofvannämnda lagförslag skulle, för det ändamål 87 § regeringsformen oförfämaler, genom note ur protokollet införas.

Ex protocollo

Aug. von Hartmansdorff.

Förslag

till

Lag angående bevisning inför rätta.

I KAP.

Om bevis i allmänhet, så ock om parts erkännande.

1 §.

I rättegång gälle såsom bevisadt det, hvarför med hänsyn till allt, som i målet förekommit, öfvertygande skäl prövas föreligga. Är angående verkan af visst slag af bevis särskildt i lag stadgadt, lände det till efterrättelse.

2 §.

Finner rätten, der fråga är om skadestånd, part vara dertill berättigad, men är ej angående skadans omfång fullständig utredning förebragt; ege rätten bestämna skadeståndet till det belopp, som med afseende å upplysta eller eljest af rätten kända förhållanden prövas skäligt.

3 §.

Har part inför rätta erkänt viss omständighet, vare vidare bevisning derom emot honom ej erforderlig.

Ej må dock hvad part erkänt gälla såsom bevisadt i tvistemål, som ej kan genom förlikning mellan parterna afslutas, med mindre erkännandet af förekomna omständigheter styrkes, ej heller i brottmål, der erkännandets tillförlitlighet förringas af annat förhållande eller af dess egen beskaffenhet.

4 §.

Gör part sannolikt att hans erkännande varit föranledt af missuppfattning, eller att det tillkommit genom tvång eller förledande, skall erkännandet vara utan verkan. Återkallar part eljest sitt erkännande, pröfve rätten med afseende å de skäl, som för återkallelsen åberopas, och öfriga omständigheter i målet, om och i hvad mån verkan af erkännandet genom återkallelsen förringas.

Finnes erkännande uppenbart osant, skall det lemnas utan afseende.

II KAP.

Om vittnen.

5 §.

Vill part fästa sin talan med vittne, nämne vid rätten, der målet handlägges, den han till vittne åberopar.

6 §.

Den är jäfvig att vittna, hvilken är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller är förlustig medborgerligt förtroende.

Är den, som till vittne åberopas, under tilltal för brott, som kan medföra förlust af medborgerligt förtroende; pröfve rätten efter omständigheterna, huruvida åtalet bör utgöra hinder för hans hörande.

7 §.

Eger den, som till vittne åberopas, del i saken, ändå att han ej förer talan i målet, eller kan han af dess utgång vänta synnerlig nytta eller skada; vare han i det mål jäfvig att vittna.

I mål, som angår kommun, bolag eller förening, vare medlem af eller delegare i den samfällighet ej i denna egenskap jäfvig att vittna, der han icke är enligt lag omedelbart och personligen ansvarig för samfällighetens förbindelser eller kan vänta synnerlig nytta eller skada af målets utgång.

I brottmål må målsegrande, ändå att han afsagt sig rätt till talan, ej höras såsom vittne; dock vare ej embets- eller tjensteman eller den, som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjensteärende eller utöfva annan allmän befattning eller kallad att tillhandagå vid offentlig förrättning, i egenskap af målsegrande jäfvig att vittna om brott, som blifvit emot honom begånget under utöfningen af embetet, tjensten eller uppdraget, der ej annat vittne är att tillgå. I fråga om brott, som blifvit föröfvadt emot två eller flera, pröfve rätten efter omständigheterna, huruvida den ene af dem må vittna om det, som händt den andre.

Den, som skäligen misstänkes för brott eller delaktighet deri, må ej höras såsom vittne angående brottet.

8 §.

Den, som med part eller med någon, hvilken jemlikt 7 § är jäfvig i målet, är eller varit förenad i äktenskap, eller är trolofvad, eller är i rätt ned- eller uppstigande skyldskap eller svågerlag, eller är i den skyldskap, att den ene är den andres broder eller syster eller broder- eller systerbarn, eller är i svågerlag i ty, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, vare i det mål jäfvig att vittna. Huruvida fosterföräldrar eller fosterbarn till part eller till någon, hvilken jemlikt 7 § är jäfvig, må vittna i målet, pröfve rätten efter omständigheterna i hvarje särskildt fall.

I tvistemål skall dock ej räknas för jäf, att vittne är i det förhållande här är nämndt till någon, som väl å tjenstens vägnar eller i egenskap af förmyndare eller såsom syssloman för kommun, bolag eller förening förer talan i målet, men sjelf icke eger sådan del i saken, som enligt 7 § utgör laga jäf, eller kan af målets utgång vänta synnerlig nytta eller skada.

9 §.

Åsämjas parterna att låta den vittna, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, eller som för annat brott än mened är förlustig medborgerligt förtroende, må han såsom vittne höras, der rätten finner det lämpligt; dock må ej någon, som enligt 7 eller 8 § är jäfvig, utan sitt medgifvande förpligtas att aflägga vittnesmål.

10 §.

Är den, som till vittne åberopas, vid rätten tillstädes, vare han pligtig att strax aflägga vittnesmål, der rätten så förordnar.

Vill part kalla någon att aflägga vittnesmål, begäre hos domaren stämning å vittnet. Allmän åklagare, som å tjenstens vägnar förer talan vid underrätt, ege dock sjelf utfärda stämning å vittne, som han vill der åberopa.

11 §.

I stämning å vittne skall intagas uppgift å parterna och målet äfvensom tid och ort för inställelsen. Stämningen skall i hufvudskrift eller besannad afskrift tillställas vittnet så tidigt, att vittnet kan bekvämligen infinna sig vid rätten å tid, som i stämningen är utsatt.

12 §.

Innan vittne höres, efterfråge rättens ordförande, om jäf mot vittnet finnes.

Åberopas till vittne någon, som ej är känd, eller förekommer anledning att mot vittne finnes sådant jäf, som i 6 § omförmäles; förelägge rätten den part, som äskar vittnets hörande, att angående vittnet förebringa den upplysning, rätten finner nödig. Ej må vittnet höras innan sådan upplysning vunnits.

Gör part mot vittne annat jäf, och förekommer anledning att jäfvet är lagligen grundadt, ändå att det ej kan strax fulltygas; pröfve rätten, om vittnet må genast höras eller med förhöret skall anstå till annan dag, och förelägge rätten den part, som gjort jäfvet, att det styrka, der vittnet blifvit strax hördt, å viss dag och, der med förhöret skall anstå, å den dag, till hvilken förhöret uppskjutits, vid äfventyr att vidare rådrum för sådant ändamål ej medgifves.

Finnes, sedan vittne blifvit hördt, att det var jäfvigt, har rätten att derå fästa afseende då verkan af vittnesmålet bedömes.

13 §.

Rättens ordförande tillfråge vittnet om dess ålder, yrke och hemvist; hvad derom upplyses skall i protokollet antecknas. Förekommer omständighet, hvilken rätten finner vara af särskild betydelse för bedömande af vittnets trovärdighet, varde sådant ock i protokollet anmärkt.

14 §.

Förr än vittne afgifver sin berättelse, skall vittnet med hand å

bok afägga denna ed: »Jag N. N. lofvar och svär vid Gud och hans heliga evangelium, att jag skall vittna och gifva till känna allt, hvad jag vet i denna sak händt och sant vara, så att jag ej något förtiger, tillägger eller förändrar; så sant mig Gud hjälpe till lif och själ.»

15 §.

Vittne må ej utan sitt medgifvande höras angående omständighet, hvars uppenbarande kan utsätta vittnet eller någon, till hvilken vittnet står i det förhållande, 8 § omförmåler, för åtal. Framställes till vittnet fråga angående sådan omständighet, ege vittnet förty vägra att besvara frågan.

16 §.

Är genom allmän lag eller särskild författning någon ålagdt att ej uppenbara hvad han på grund af embete, tjänst eller annan befattning får sig bekant; må han ej om sådant höras såsom vittne, med mindre han blifvit i laga ordning löst från sin förpligtelse. Ej heller må den, som blifvit anlitad att föra parts talan i rättegång eller deri honom biträda, utan hufvudmannens medgifvande höras såsom vittne om hvad han för fullgörande af det uppdrag fått sig förtrodt.

17 §.

Eftergifva parterna å ömse sidor vittneseden, varde vittnet hördt utan ed, om rätten finner det kunna tillåtas.

18 §.

Sedan vittne aflagt ed, erinre rättens ordförande vittnet om edens vigt och betydelse. Är eden eftergifven, varde vittnet erinradt, att derigenom vittnets förpligtelse och ansvar icke förringas.

Förekommer anledning att vittne till följd af bristande religionskunskap icke rätt förstår edens vigt, ege rätten hänvisa vittnet till dess själasörjare att af honom erhålla nödig undervisning.

19 §.

Vittne skall muntligen och i ett sammanhang afgifva sin berättelse.

Rättens ordförande har att till vittnet framställa de frågor, som erfordras för vinnande af säker och fullständig upplysning om hvad vittnet har sig bekant i målet. Part vare berättigad att genom rättens ordförande till vittnet framställa frågor angående sådant, som hörer till saken.

Skriftlig berättelse, som af vittne åberopas, må ej uppläsas innan vittnet muntligen afgifvit sin utsaga, der ej rättens ordförande med afseende å särskilda omständigheter finner det böra medgifvas.

20 §.

Vittnes berättelse skall strax upptecknas och för vittnet uppläsas. Rättens ordförande inhemte derefter vittnets förklaring, om dess utsaga är rätteligen fattad; och varde förklaringen i protokollet anmärkt. Påminner sig vittnet sedan något mera, förr än i saken är dömdt, gifve det strax rätten till känna.

21 §.

Förekommer anledning att vittne i parts närvaro af rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part vittne i dess berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes; ege rätten förordna, att parten ej må vara tillstädes medan vittnet höres.

Sedan parten åter förekallats, skall vittnets berättelse uppläsas för parten; och ege han derefter att genom rättens ordförande till vittnet framställa de frågor, hvartill anledning må finnas.

22 §.

Äro vittnen flera, skola de hvar för sig höras. Ej bör under förhör med vittne vara tillstädes annat vittne, som senare skall höras.

23 §.

Finnas vittnens utsagor mörka eller stridiga, må rätten ställa vittnena till förhör emot hvarandra.

Pröfvas nödigt, att någon, som vittnat i målet, ånyo höres, ege rätten förordna om vittnets inkallande.

24 §.

Skall någon, som vittnat i målet, å nyo höras, må han vittna å förut aflagd ed; och varde han om den ed af rättens ordförande erinrad.

25 §.

Är vittne, som blifvit lagligen kalladt, ej tillstädes när målet företages till behandling, och visas ej laga förfall, dömes till böter från och med fem till och med ett hundra kronor; och förelägge rätten vittnet vid vite att inställa sig å annan tid. Föreläggande, hvarom nu är sagdt, skall vittnet delgifvas. Kommer ej vittnet ändå, må vittnet till rätten hemtas. I brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, må rätten genast låta hemta vittne, som utan styrkt laga förfall uteblifvit.

Afstår den, som låtit kalla vittnet, från sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; må ej vittnet sedan för uteblifvande dömas till böter eller fällas att utgifva vite.

Vittne, som blifvit dömdt till böter eller fäldt att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

26 §.

Vägrar vittne att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, pröfve rätten de skäl, vittnet åberopar, och gifve sitt utslag deröfver. Förklaras vittnets vägran ej vara lagligen grundad, men tredskas vittnet ändå; förelägge rätten vittnet vid vite och, der vittnet ej deraf låter sig rätta, vid äfventyr af häkte att fullgöra sin skyldighet. Ej må af anledning, som nu är sagd, någon i samma mål ådömas viten till högre sammanlagdt belopp än fem hundra kronor eller hållas i häkte under längre tid än sammanlagdt sex månader. Vittne, som blifvit i häkte insatt, skall åter för rätten inställas i stad inom fjorton dagar och å landet inom sex veckor; erfordras för den skull urtima ting, gälle derom hvad om urtima ting för ransakning med häktad finnes stadgadt.

Återkallar den, som åberopat vittnet, sin begäran om vittnets hörande, eller kommer eljest frågan derom att förfalla; vare angående tillämpning af förelagdt vite lag, som i 25 § sägs: är vittne i häkte insatt, förordne rätten, att vittnet genast skall ur häktet lösgifvas.

27 §.

1 mom. I beslut, hvarigenom rätten förklarar vittnes vägran att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga icke vara lagligen grundad, ege vittnet söka ändring genom besvär. Utan hinder af sådan klagan må tvångsmedel, hvarom i 26 § sägs, mot vittnet användas, der rätten finner omständigheterna dertill föranleda och förbud från högre rätt ej kommer. Har vittne enligt 26 § fälts att utgifva vite, ege vittnet söka ändring i beslutet genom besvär.

2 mom. Vill vittne klaga öfver rättens beslut om vittnets hållande i häkte, gälle derom hvad om klagan öfver beslut rörande häktning är för brottmål stadgadt.

28 §.

Den, som påkallat vittne, ersätte vittnet dess resekostnad, uppehälle och tidspillan. Sämjas de ej om beloppet, lägge rätten dem emellan efter ty skäligt pröfvas. Vittne, som enligt rättens beslut blifvit hemtadt, skall sjelf vidkännas hemtningskostnaden.

Kallas någon att aflägga vittnesmål vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo vittnet har sitt hemvist, och är detta beläget på längre afstånd än femtio kilometer från det ställe, der förhöret skall hållas; vare den part, som påkallat vittnet, skyldig att i förskott till vittnet utgifva skjutspenningar för en häst fram och åter eller, der jernvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller någon del deraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt.

Om ersättning till vittne, som i brottmål af allmän åklagare eller enligt rättens förordnande inkallats, är särskildt stadgadt.

29 §.

I rättens beslut angående ersättning, hvarom i 28 § sägs, ege såvül vittnet som den, hvilken dömts att till vittnet utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

30 §.

Vistas vittne, som vid underrätt åberopas, utom rättens domvärjo,

och hindras vittnet af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid rätten, eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad; ege rätten uppdraga åt annan underrätt att hålla vittnesförhöret.

Förordnar öfverrätt eller Konungen om vittnes hörande, bestämme tillika, efter ty lämpligast finnes, hvar vittnet skall höras.

31 §.

Kan vittne till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet ej inställa sig vid domstol, varde vittnet afhördt i sin bostad. När förhöret hålles af häradsrätt, vare ej erforderligt, att af nämnden flere än två sitta i rätten.

32 §.

Nu kommer part å tid, då målet icke är före vid rätten, och söker att få vittne hördt: visar parten, att i följd af vittnets sjukdom eller af annan orsak det icke utan våda kan anstå med vittnets hörande; ege rätten, ändå att vederparten ej blifvit hörd öfver ansökningen, förordna om vittnesförhöret. Handlägges målet vid häradsrätt, och kan ej dess beslut afvaktas, ege rättens ordförande meddela förordnande, som nu är sagdt.

33 §.

Har rätten jemlikt 30 eller 31 § förordnat om vittnes hörande vid annan domstol eller i vittnets bostad, och är ej i beslutet utsatt dag för förhöret, eller har i fall, som 32 § omförmäler, rätten eller dess ordförande tillåtit vittnes hörande; åligge den part, som åberopat vittnet, att om dagen för förhöret underrätta vederparten så tidigt, att denne kan vid förhöret sig inställa. Sker det ej, och visas icke giltig ursäkt, varde förhöret inställt, der ej vederparten är tillstädes.

Finnes i brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, nödigt, att vittne höres vid annan domstol än den, der målet är anhängigt, eller skall i sådant mål rätten hålla vittnesförhör i fall, som 31 eller 32 § afser; åligge den domstol, som skall hålla förhöret, att föranstalta ej mindre att den tilltalade, der det utan synnerlig olägenhet kan ske, varder vid förhöret instäld, än ock att nödig underrättelse meddelas åklagaren i målet.

34 §.

Gör part, när vittne skall höras vid annan domstol än den, der vittnet återopats, mot vittnet jäf, som förut ej pröfvats, eller vägrar vittnet att affägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, och finner domstolen anledning förekomma, att jäfvet är lagligen grundadt, eller att vittnet eger skäl för sin vägran; varde förhöret inställt och parten hänvisad att vid den domstol, der vittnet återopats, påkalla pröfning af jäfvet eller af skälen för vittnets vägran.

35 §.

Vistas vittne utom riket, och begär för ty part, att vittnet höres å utrikes ort, må rätten det tillåta, der giltiga skäl visas. Förhöret må ega rum vid utländsk domstol, inför svensk beskickning eller inför svensk konsul, som enligt lag eller Konungens bemyndigande eger anställa sådant förhör.

Har vederparten uppgifvit ombud å den ort, der förhöret skall hållas, bör ombudet i god tid förut underrättas om förhöret.

36 §.

I mål angående brott, hvarå straffarbete enligt lag kan följa, må den, som är jäfvig att vittna, höras utan ed, der anledning är att hans hörande kan lända till upplysning i målet och rätten finner det lämpligt; dock ej föräldrar mot barn eller barn mot föräldrar, ej heller äkta makar eller syskon mot hvarandra, der ej dödsstraff eller straffarbete på lifstid å brottet följa kan och eljest all upplysning i målet saknas.

Hörsammar ej den, som blifvit kallad att sålunda upplysningsvis höras, rättens bud, vare lag, som om vittne är stadgadt: är den, som skall höras, icke af den ålder eller sinnesbeskaffenhet, att enligt lag ansvar kan honom ådömas; ege rätten, der han tredskas, förordna, att han skall till rätten hemtas.

I fråga om ersättning för inställelsen ege den, hvilken upplysningsvis höres, enahanda rätt som vittne.

37 §.

Söker någon att till framtida säkerhet få vittne hört angående

omständighet, hvarom han ej har rättegång med annan; pröfve domstolen, huruvida sökandens rätt kan bero deraf, att vittnet höres. Finnes det, och afses ej att genom förhöret vinna upplysning angående brott eller skamlig gerning, varde vittnet hördt, der ej jäf kan utletas. Finner domstolen särskild omständighet föranleda, att tillfälle bör lemnas annan, hvars rätt kan vara beroende af vittnesförhöret, att dervid närvara, låte domstolen genom sökandens försorg kalla honom till förhöret; och njute han för inställelsen skäligen ersättning.

Ej vare någon pligtig att för vittnesmåls afläggande i fall, som här är sagdt, inställa sig vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo han har sitt hemvist.

III KAP.

Om sakkunnige.

38 §.

Finnes för pröfning af fråga, som icke utan särskild insigt i viss vetenskap, konst eller handtering kan bedömas, nödigt att inhemta yttrande af sakkunnig; höre rätten öfver frågan myndighet, embets- eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandaga med yttrande i det ämne, frågan rör, eller nämne en eller flera för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att afgifva yttrande.

39 §.

Vid val af sakkunnig har rätten att tillse, att uppdraget ej lemnas någon, som till saken eller till någondera parten är i sådant förhållande, att derigenom hans tillförlitlighet kan anses förringad.

40 §.

Nämnes till sakkunnig någon, som icke på grund af embete, tjänst eller annat allmänt uppdrag har att afgifva yttrande i frågan; förordne rätten tillika, huruvida den sakkunnige har att afgifva skriftligt utlåtande eller skall muntligen vid rätten meddela upplysning.

41 §.

Ej må någon, som icke å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande såsom sakkunnig, mot sin vilja dertill förpligtas. Den, som åtagit sig sådant uppdrag, må sedan ej utan giltig ursäkt undandraga sig att det fullgöra; tredskas han, ege rätten hålla honom dertill medelst vite.

Sakkunnig, som blifvit fäld att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär.

42 §.

Sakkunnig, hvars yttrande ej afgifves å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag, skall, der rätten så förordnar, aflägga ed, att han skall efter bästa förstånd och samvete fullgöra det uppdrag, som honom i målet lemnats.

Eden skall inledas och avslutas så, som i 14 § angående ed af vittne stadgas. Är af den sakkunnige skriftligt utlåtande afgifvet, varde eden derefter lämpad; och må i ty fall eden afläggas vid den underrätt, som för den sakkunnige är lägligast.

43 §.

Sakkunnig njute för sitt biträde skälig godtgörelse efter ty rätten bestämmer. Om ersättning till sakkunnig, som å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande, gälle hvad särskildt stadgas.

Ersättningen skall utgifvas af käranden eller, der målet är i högre rätt fullföljdt, af klaganden, men stanna å den, som vid sakens slut rätten finner dertill skyldig. I brottmål, der allmän åklagare å tjenstens vägnar förer talan, skall ersättningen förskottsvis utgå af allmänna medel.

I rättens beslut angående ersättningen ege såväl den sakkunnige som den, hvilken dömts att till honom utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

44 §.

Hvad här ofvan i detta kapitel är stadgadt skall ock ega tillämp-

ning i fall, då rätten finner nödigt att vid besigtning eller undersökning af visst föremål anlita biträde af sakkunnig.

45 §.

Är i allmän lag eller särskild författning meddelad föreskrift angående sakkunnigs hörande i visst fall, lände den till efterrättelse.

46 §.

Vill part hafva sakkunnig, som ej är nämnd af rätten, hörd i målet, gälle derom hvad i II kap. om vittne är stadgadt.

IV KAP.

Om skriftliga bevis.

47 §.

Företer part skriftlig handling att dermed styrka sin talan, pröfve rätten handlingens beskaffenhet och rättighet, så ock hvad vitsord och verkan den i målet eger.

48 §.

Finnes handling, som part åberopar, i motpartens värjo, och är anledning att af handlingen kan i målet vinnas upplysning, som eljest ej är att tillgå; vare den part, som innehar handlingen, skyldig att den på rättens anmaning förete. Undandrager han sig det, eller har han förstört eller undanskaffat handlingen och kan det antagas, att sådant skett i syfte att hindra handlingens företeende, pröfve rätten, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas hans förfarande. Rätten ege ock, der sådant finnes nödigt, genom vite tillhålla den part, som innehar handlingen, att den vid rätten förete; dock må ej i brottmål vite föreläggas den tilltalade.

49 §.

Nu finnes handling, som af part åberopas, hos annan än motparten: pröfvas partens rätt väsentligen bero deraf, att handlingen förete, och är den ej annorledes att tillgå; ege rätten medelst vite tillhålla den, som innehar handlingen, att den vid rätten förete. Har någon blifvit, efter ty nu är sagdt, fäld att utgifva vite, ege han söka ändring i beslutet genom besvär.

Ar anledning att handlingens företeende kan lända innehafvaren eller någon, som till honom står i det förhållande, 8 § omförmåler, och ej är part i målet, till skada eller synnerlig olägenhet; må ej honom åläggas att förete handlingen.

50 §.

Hvad om skyldighet att förete handling är i 48 och 49 §§ stadgadt gälle ej i fråga om bref, telegram eller andra enskilda meddelanden, utan så är att de angå något parternas rättsförhållande och vexlats mellan dem eller mellan endera parten och annan, som rättsförhållandet förmedlat. Ej heller skall hvad i 49 § är sagdt ega tillämpning å den, som å embetets vägnar innehar handling, hvilken till bevis i målet åberopas.

51 §.

Den, som jemlikt 48 eller 49 § skall förete handling, ingifve den i hufvudskrift, der ej rätten finner styrkt afskrift vara för ändamålet till fyllest. Innehåller handlingen jemväl sådant, som icke rör saken och som innehafvaren ej vill hafva kunnigt, ege han till rätten ingifva utdrag af handlingen jemte intyg, som af rätten godkännes, att intet, som angår saken, uteslutits.

52 §.

Den, hvilken jemlikt 49 § skall förete handling, njute för besvär och kostnad, som af sådan anledning honom tillskyndas, ersättning, efter ty rätten pröfvar skäligt, af den part, hvilken begärt handlingens företeende. Nöjes endera ej åt rättens beslut, ege deri söka ändring genom besvär; dock må beslutet genast verkställas.

53 §.

Huru i brottmål handling, som kan tjena till bevis, må tagas i beslag, derom gälle hvad särskildt stadgas.

V KAP.

Om syn.

54 §.

Finnes i mål, som är anhängigt vid underrätt, för sakens utredning eller pröfning nödigt, att rätten besigtigar föremål, som ej kan till rätten flyttas; träde rätten samman å stället, der föremålet finnes, att hålla syn.

55 §.

Pröfvas syn nödig i mål, som är anhängigt vid öfverrätt, förordne rätten en af sina ledamöter att hålla synen och kalle två underdomare i orten att dervid biträda; meddele derjemte erforderliga föreskrifter om vittnens hörande och tillkallande af sakkunnigt biträde vid synen. Öfverrätten ege ock, der det finnes lämpligare, uppdraga åt underrätten i orten att synen förrätta. Det protokoll, som vid synen föres, varde till öfverrätten ingifvet, och döme öfverrätten sedan i saken.

56 §.

Finner Konungen mål, som dragits under dess pröfning, ej kunna afgöras utan syn, förordne Konungen, huru synen skall hållas.

57 §.

Skall syn hållas af häradsrätt, ege rättens ordförande, der biträde af sakkunnig vid synen finnes nödigt, enahanda befogenhet, som jemlikt 44 § tillkommer rätten.

58 §.

Kostnad för syn skall gäldas såsom i 43 § föreskrifves beträffande kostnad för sakkunnigs biträde.

59 §.

Är i allmän lag eller särskild författning för visst fall meddelad föreskrift angående syn, lände den till efterrättelse.

60 §.

Hvad i IV kap. stadgas angående skyldighet för den, som innehar skriftlig handling, att den vid rätten förete, skall i tillämpliga delar gälla i fråga om annat föremål, som rätten aktar nödigt att för målets utredning eller pröfning taga under skärskådande.

VI KAP.

Om parts ed.

61 §.

Har i tvistemål part till bestyrkande af sin uppgift angående viss omständighet, hvaraf målets utgång beror, förebragt sådan bevisning, att uppgiften, ehuru ej styrkt, dock finnes sannolik, och kan ej annorledes vinnas tillförlitlig upplysning angående den omständighet; ege rätten till sanningens utrönande förelägga vederparten att, om han det förmår, med ed sig värja och förneka uppgiftens sanning.

I brottmål må ock i fall, som nyss är sagdt, värjemålsed åläggas den tilltalade; dock må det ej ske, när å brottet enligt lag kan följa straffarbete öfver ett år eller förlust af medborgerligt förtroende.

62 §.

Kan part till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet eller af

annan orsak icke antagas ega säker hågkomst af det, hvarom upplysning sökes; må ej till värjemålsed dömas.

63 §.

Värjemålsed må ej ådömas den, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller för mened är förlustig medborgerligt förtroende, ej heller den, hvilken ed eljest icke kan utan synnerlig våda anförtros.

64 §.

Nu kan ej värjemålsed åläggas part, för ty att han icke på grund af egen iakttagelse eger kunskap om det, hvarom upplysning sökes, eller att sådant hinder möter, som i 62 eller 63 § sägs: profvas tillförlitlig upplysning kunna vinnas derigenom, att andre parten med ed bekräftar sin uppgift angående förhållandet; ege rätten tillåta honom att, om han det förmår, aflägga sådan fyllnadsed; dock må det ej ske i brottmål.

65 §.

Då till ed dömes, sätte rätten i domen ut hvad under eden skall förnekas eller bekräftas, med iakttagande, der sakens beskaffenhet dertill föranleder, att åt parten lemnas öppet att inskränka förnekandet eller bekräftandet till en del af det, eden angår.

66 §.

Nöjes ej part åt beslut, hvarigenom blifvit dömdt till ed, lände beträffande fullföljd af talan till efterrättelse hvad i sådant hänseende gäller om rättens slutliga utslag i målet.

67 §.

Ed skall af part afläggas vid den underrätt, der målet blifvit anhängiggjort. Vistas parten utom den rätts domvärjo, och hindras han af sjukdom eller annan giltig orsak att inställa sig vid rätten eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad; ege rätten tillåta, att eden afläggas vid annan underrätt. Är i mål, som blifvit anhängiggjort

vid öfverrätt eller hos Konungen, till ed dömdt, förordne öfverrätten eller Konungen, hvar eden skall afläggas.

Kan parten till följd af sjukdom eller ålderdomssvaghet ej inställa sig vid domstol, gälle hvad angående vittne är för dylikt fall i 31 § stadgadt.

68 §.

Är till ed dömdt genom beslut, hvaremot part eger fullfölja talan i högre rätt, må beslutet ej tillämpas innan det vunnit laga kraft. Är viss dag för edgången i beslutet utsatt, och varder ej å den dag genom parternas sammanstående uppgifter eller annorledes utrönt, att beslutet vunnit laga kraft, ege rätten antingen uppskjuta målets vidare handläggning till annan dag eller ock förklara detsamma hvilande. Har målet förklarats hvilande och visar part sedan, att edgångsbeslutet vunnit laga kraft, sätte rätten ut ny dag för edgången, derest den part, som eden ålagts, ej genom förfallolöst uteblifvande å den för edgången först utsatta dag deråt brustit.

69 §.

Ed skall inledas med orden: »Jag N. N. svär och betygar vid Gud och hans heliga evangelium» och afslutas med denna försäkran: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ».

70 §.

Innan ed aflägges, förklare rättens ordförande för parten det, som skall med ed fästas, och erinre honom om edens vigt och betydelse.

Förekommer anledning att parten till följd af bristande religionskunskap ej rätt förstår edens vigt, ege rätten hänvisa parten till hans själasörjare att erhålla nödig undervisning.

71 §.

Uteblifver part, som skall aflägga ed, å den dag, då han har att fullgöra edgången, och framter han ej laga förfall; ege sedan ej gå eden, der han ej visar, att han haft laga förfall men icke kunnat rätten det kungöra.

72 §.

Är till ed dömdt genom beslut, som eger laga kraft, men har, förr än tid för edgångens fullgörande var inne, parten affidit eller eljest blifvit satt ur stånd att aflägga eden; vare edgångsbeslutet utan verkan, och den domstol, der målet blifvit anhängiggjort, tage målet å nyo under pröfning.

Lag samma vare, der parten är för mened förlustig medborgerligt förtroende och sådant yppas innan tid för edgångens fullgörande är inne.

Är part å den tid, då edgången skall fullgöras, under tilltal för mened, må med edgångsbeslutets tillämpning anstå till dess öfver åtalet blifvit dömdt och utslaget vunnit laga kraft.

73 §.

Sedan det visat sig, huruvida den, som dömts till ed, går eden eller deråt brister, skall slutligt yttrande i målet meddelas af den domstol der målet blifvit anhängiggjort.

74 §.

Varder talan emot beslut, hvarigenom till ed blifvit dömdt, fullföljd i högre rätt, och finner rätten edgång ej böra ega rum; döme då i hufvudsaken, der så lämpligen ske kan.

75 §.

Då tillgrepp skett, må rätten tillåta målseganden att edligen bekräfta hvad han mistat och värdet derå, om det ej annorledes utletas kan; och pröfve rätten sedan tillförlitligheten af hvad målseganden sålunda bekräftat. Lag samma vare om den, som skada genom brand lidit, när den ej annars mätas kan.

Ej må öfver beslut om sådan ed särskild klagan föras.

76 §.

Äro i tvistemål, som kan afslutas genom förlikning, parterna ense, att, der ene parten edligen bekräftar sin uppgift eller sitt ne-

kande, hvad sålunda bekräftas skall gälla utan vidare bevis, och finner rätten den omständighet, eden skulle angå, vara af beskaffenhet, att målets utgång deraf beror; låte rätten den part, hvilken ed sålunda bjuden är, aflägga eden; dock må det ej tillåtas, om den, som skulle gå eden, är för mened förlustig medborgerligt förtroende eller rätten eljest finner ed icke utan synnerlig våda kunna honom anförtros.

VII KAP.

Särskilda bestämmelser.

77 §.

Är vittne eller annan, som till upplysning i rättegång skall höras, icke mächtig svenska språket, ege rätten tillkalla någon, som kan såsom tolk biträda vid förhöret.

Är den, som skall höras, döf eller stum, må förhöret ske medelst skriftligen affattade frågor eller svar. Kan ej lämpligen så förfaras, må såsom tolk tillkallas någon, som förstår att meddela sig med den, som skall höras.

Hvad i III kap. stadgas om sakkunnig, som af rätten förordnas, skall i tillämpliga delar gälla om tolk; dock skall ersättning för biträde vid vittnesförhör utgifvas af den, som har att gälda ersättning till vittnet.

78 §.

Är den, som enligt denna lag skall aflägga ed, jude, bör edsförpligtelsen ske vid »Gud och hans heliga lag». Tillhör han främmande trossamfund, hvars lära ej tillstodjer honom att aflägga ed, eller är han af annan icke kristen lära än den mosaiska; förordne Konungen, huru förfaras bör.

79 §.

Förstår ej den, som skall aflägga ed, svenska språket, må eden afläggas å språk, som han förstår.

Den, som är stum, skall, der han är skrifkunnig, aflägga ed på det sätt, att han inför rätten egenhändigt skrifer och undertecknar eden.

80 §.

Angående tid och ordning för fullföljd af talan, som jemlikt 25 §, 27 § 1 mom., 29, 36, 41, 43, 49 eller 52 § må genom besvär fullföljas, gälle hvad i fråga om klagan öfver slutligt utslag i brottmål är stadgadt.

81 §.

Genom denna lag upphävas:

9 och 10 §§ i 14 kap. samt 1 §, första, tredje, fjerde och femte punkterna af 3 §, 4 till och med 11 §§, 13 till och med 31 §§, första punkten af 32 § och 34 till och med 37 §§ i 17 kap. rättegångsbalken tillika med de särskilda stadganden, som utgöra förklaring eller ändring af nämnda lagrum eller tillägg deri; samt

hvad 4 och 5 mom. i 16 § af förordningen om nya strafflagens införande och hvad i afseende derå iakttagas skall den 16 februari 1864 stadga angående skyldighet för part att i visst fall göra sig urtjufva.

82 §.

Der i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som jemlikt 81 § upphört att gälla, skall motsvarande bestämmelse i denna lag tillämpas.

83 §.

Genom hvad här ofvan i 81 § blifvit förordnad skola ej anses upphäfda:

3 § i förordningen angående stämmingsmän den 10 augusti 1877, samt

34 § i förordningen om krigsdomstolar och rättegången derstädes den 11 juni 1868.

84 §.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1897; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken.

Härigenom förordnas, att 5 kap. 1 § ärfdabalken skall erhålla följande förändrade lydelse:

Det barn, som dödt födes, må ej ärfva. Säga barnets fädernes fränder, att det var dödt födt, men visar modern, eller hennes arfvingar, att det var qvickt födt, ärfve då barn fader sin, moder barn sitt och hennes arfvingar henne. Faller annat arf, medan barnet ännu i moderlifvet är, och födes det med lif fram, vare lag samma. Dör modern i födseln, och barnet lefver efter henne, ärfve då det sin moder, och barnets arfvingar barnet.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1897; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

Förslag

till

Lag angående ändring i 14 kap. jordabalken.

Härigenom förordnas, att 4 § 14 kap. jordabalken skall upphöra att gälla, samt att 3 § samma kap. skall erhålla följande förändrade lydelse:

Nu vill någon med den synedom sig ej åtnöja; vädje då under hofrätt, som i rättegångsbalken sägs.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1897; dock skola mål, som vid nämnda tid redan äro anhängiga, behandlas efter äldre lag.

Förslag

till

Lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.

Häri genom förordnas, att 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 24 och 25 §§ i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855, 12 och 24 §§ sådana de lyda enligt förordningen den 12 september 1868, skola upphöra att gälla, samt att 23 § i förstnämnda förordning skall erhålla följande ändrade lydelse:

Räkning å varor, utborgade till köpman utan aftal om öppen kredit, skall gäldenären bevisligen tillställas senast inom tre månader efter utgången af det år, hvarunder det utborgade i handelsboken inskrefs, der ej annorlunda uttryckligen aftaladt blifvit. Är räkningen gäldenären vederbörligen tillstäld, och har han ej inom tre månader, sedan han den emottog, bevisligen tillsagt fordringsegaren, att räkningen ej godkännes, eller ock till rätten, hvarunder gäldenären lyder, klander derå instämt; vare då räkningen lika utmätningsgild som förfallet skuldebref. Har gäldenären genom sin påskrift räkningen godkämt; vare lag samma.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1897; dock skall i mål, som då äro anhängiga, äldre lag tillämpas.

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
måndagen den 22 april 1895*

i närvaro af:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve LEWENHAUPT,
Statsråden: friherre ÅKERHIELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON,
WERSÅLL.

Departementschefen statsrådet Östergren anförde i underdånighet:

Vid sistlidet års riksdag väcktes af åtskillige motionärer förslag om sådan ändring af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om härads ting den 17 maj 1872, att antalet valde nämndemän i de på grund af denna förordning sammanslagna tingslag ej skulle öfverstiga det för andra tingslag bestämda.

Till stöd för motionen anfördes hufvudsakligen: att om det också finge antagas, att en ökad befogenhet för häradsnämnden, på sätt motionärerne i annan motion föreslagit, komme att höja folkets här och der nu slappade intresse för att i nämnden insätta sina bästa män och dermed nämndens anseende och häradsrättens duglighet, så borde därför icke förbises, att äfven i andra fall häradsrättens sammansättning för tjänstgöring kunde och borde förbättras. Sålunda måste det anses i

hög grad önskvärdt, att samma nämndemän i regel deltog i ett måls handläggning från dess början till dess slut, och otvifvelaktigt vore, att nämndens betydelse såsom integrerande del af häradsrätten i väsentlig mån berodde på genomförandet af denna grundsats. Detta hindrades emellertid i de fall, der på grund af förordningen den 17 maj 1872 två eller flera tingslag blifvit förenade till ett. Det stora antalet nämndemän omöjliggjorde nemligen der hvarje kontinuitet i tjenstgöringen. I sådant fall blefve nämndemännens tjenstgöring så ambulatorisk, att i regel aldrig samma nämndemän kunde öfvervara ett mål från dess början till dess slut och nämndens uppfattning blefve helt och hållet beroende af den mer eller mindre knapphändiga redogörelse, hvarmed härads höfdingen inledde öfverläggningen till dom.

I det utlåtande lagutskottet afgaf öfver ofvannämnda motion ytttrade utskottet, att de ifrågasatta ändringarne syntes lämpligast kunna tagas i öfvervägande vid behandlingen af ett lagförslag angående bevisning inför rätta; och blef i öfverensstämmelse härmed Riksdagens i ämnet till Eders Kongl. Maj:ts aflåtna skrifvelse affattad.

Då jag denna dag för Eders Kongl. Maj:ts anmält ett förslag till lag angående bevisning inför rätta, har jag ansett mig i sammanhang dermed böra fästa Eders Kongl. Maj:ts uppmärksamhet å ofvannämnda fråga; och då jag delar motionärernes uppfattning om önskvärdheten deraf att ändring sker i den bestämmelse, enligt hvilken i tingslag, som uppstått genom sammanslagning af två eller flera tingslag, mera än tolf nämndemän väljas, har jag låtit utarbета ett så lydande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradssting den 17 maj 1872.

Härigenom förordnas, att 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradssting den 17 maj 1872 skall erhålla följande förändrade lydelse:

I allt hvad till rättegången hörer skall om tingslag gälla hvad

genom lag eller författningar angående härad stadgadt är. Hafva två eller flera tingslag af Konungen förenats till ett, indele häradsrätten, så snart ske kan, tingslaget i distrikt för val af nämnd, bestående endast af tolf ledamöter. Dock skola i tjenst varande nämndemän fortfarande bibehålla sina befattningar, intill dess de af laga anledning derifrån afgå eller aflida; och skall val af ny nämndeman i afgåendes ställe ej anställas förr än sådant är erforderligt till fyllande af det antal nämndemän, som enligt den nya indelningen å distriktet belöper. Intill dess nämndemännens antal nedgått till tolf, fördele häradshöfdingen efter samråd med nämnden tjenstgöringen dem emellan.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1897.

Jemlikt statsrådets hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder förordna, att öfver ofvannämnda lagförslag högsta domstolens utlåtande skulle, för det ändamål 87 § regeringsformen omförmäler, genom note ur protokollet inforas.

Ex protocollo
Aug. von Hartmansdorff.

*Utdrag af protokollet öfver lagärenden, hållet uti Kongl. Maj:ts
högsta domstol tisdagen den 4 februari 1896.*

Första rummet.

Närvarande:

Justitieråden: AHLGREN,
ÅBERGSSON,
SKARIN,
NORBERG,
HUSS,
CLAËSON,
WIJKANDER.

1.

Sedan, jemlikt högsta domstolens beslut den 16 maj 1895, handlingarna rörande de till högsta domstolen för afgifvande af yttrande öfverlemnade förslag till lag angående bevisning inför rätta jemte dermed sammanhängande författningar emellan högsta domstolens ofvambälde ledamöter cirkulerat, företogs nu detta ärende till slutlig behandling; varande berörda förslag under bilaga A. fogade vid detta protokoll.

1:o *Förslaget till lag angående bevisning inför rätta.*

Justitierådet *Skarin*, som ansåg sig böra i ett sammanhang meddela yttrande angående detta lagförslag, anförde:

»Då förslag till lag angående bevisning inför rätta den 2 maj 1892 i högsta domstolen behandlades, hade jag tillfälle utförligt uttala

min åsigt såväl om behovet af ny lagstiftning i ämnet som ock rörande lämpligheten af då föreslagna stadganden.

Jag uttalade då den mening, att något verkligt behof af lagförändring härutinnan ej förefanns. Under de nästan dagliga tillfällen jag alltsedan haft att taga kännedom om och deltaga i lagskipningen, dervid jag med lätt förklarligt särskildt intresse följt hvad som berört denna fråga, har jag ej funnit ett enda fall, då, såvidt jag förstått, någon annan lagstiftning än den nu gällande visat sig behöflig eller då denna lagstiftning utgjort eller ansetts utgöra hinder för att, såvidt upplysta förhållanden medgifvit, komma till ett godt och önskvärdt resultat. Tvärtom skulle i åtskilliga mål saknaden af en del nu gällande lagbud (jag tänker härvid särskildt på det i tvifvelaktiga fall ofta tillämpade stadgandet i 17 kap. 20 § rättegångsbalken om domarens pligt att hellre fria än fälla) möjligen verkat till ett sakfällande, dertill efter min åsigt tillräckliga skäl ej förelegat, och derigenom alltså straff kunnat drabba en oskyldig.

De, som anse en lagförändring i bevisningsfrågan behöflig, stödja också numera denna sin åsigt knappast derpå att den faktiska lagskipningen derutinnan skulle vara otillfredsställande. Det medgifves tvärtom, att lagskipningen i detta afseende väl fyller sitt ändamål; men sådant sker, förmenar man, endast derigenom att lagskiparne rent af åsidosätta de i lag stadgade bevisningsreglerna, hvilka anses ej medgifva en sådan bevispröfning, som allmänt eger rum; och som praxis således uppenbart strider mot gällande lag, men någon förändring i praxis ej önskas, föreligger ju ett verkligt behof att till öfverensstämmelse med denna ändra lagen.

Under förutsättning att praxis och lag härutinnan verkligen stå i strid med hvarandra, är ju mot detta resonnement ej något att invända. Praxis kan och måste komplettera lagen, men den får ej strida mot lagen; och förefinnes en sådan stridighet, är nog denna tillräckligt skäl att, när praxis anses hafva företräde och således böra bibehållas, derefter ändra lagen.

Skulle af sådan anledning en lagförändring vara behöflig, så är behovet emellertid mycket gammalt. De öfverklagade bevisningsreglerna i 1734 års lag äro ännu oförändrade, sådana de vid lagens utfärdande voro, och praxis i fråga om bevispröfningen har varit densamma som nu åtminstone i många decennier och troligen i hufvudsaklig mån ända sedan 1734 års lag började tillämpas. Behovet, om sådant förefinnes, är åtminstone ej mera trängande nu än det under långliga tider varit.

Underligt vore likväl om en lagskipning, som verkligen stode i strid mot gällande lag i en så vigtig fråga som den om bevispröfningen, skulle under så lång tid fått opåtaladt ega rum.

För min del är jag af den öfvertygelse, att lagskiparne, då de tillämpat och tillämpa lagbuden rörande bevispröfningen på sätt nu sker, handlat och handla i god öfverensstämmelse med lagens grund och mening. Det skulle leda till alltför stor vidlyftighet att här försöka lemna en fullständig utredning i detta afseende; dertill föröfrigt tid och plats ej torde vara lämpliga; men då jag, stödd på denna öfvertygelse, utan tvekan deltagit i gällande praxis, skall jag söka i största korthet angifva några af de hufvudgrunder, hvarpå jag stödt och stöder min uppfattning, att lagbuden och deras tillämpning i denna fråga ganska väl öfverensstämma med hvarandra, väl vetande att denna uppfattning af flera, hvilkas mening i juridiska frågor måste tillmätas stor vikt, ej delas.

De lagbud rörande bevispröfning, mot hvilka praxis förmenas strida, torde hufvudsakligen innehållas i 29, 30 och 36 §§ i 17 kap. rättegångsbalken.

Dessa lagbud förmenas innebära, bland annat, att två sammanstående vittnen ovilkorligen och under alla förhållanden utgöra fullt bevis, att ingen annan bevisning än två sammanstående vittnen eller eget erkännande må gälla såsom fullt bevis och att lagen således ej medgifver, att såsom sådant antaga, vare sig ett vittne och indicier eller indicier ensamt.

I 29 § står visserligen att två vittnen äro fullt bevis, deri de sammanstämma. Men vid jämförelse med stadgandena i 1 § och i 20 § sista stycket synes ju uppenbart, att lagen mycket väl medgifver domaren att i vissa fall förkasta till och med hvad två vittnen sammanstående intygat. Om t. ex. i en vattenuppdämnings-, rågångs- eller annan jordatvist två vittnen (af oförstånd, oförmåga att bedöma förhållandena eller minnesslöhet) intyga något, som genom klara handlingar visas ej öfverensstämma med verkliga förhållandet eller som domstolen vid syn på stället sjelf finner vara origtigt, så skulle väl den domare, som, stödjande sig på ordalydelsen i 29 §, antoge vittnenas sammanstående berättelser såsom fullt bevis och derefter dömde, ej kunna försvaras. Domaren gör ej heller så, utan han tager hänsyn till lagens stadganden i deras sammanhang och pröfvar då lagens rätta mening och grund vara, att hvad handlingarna visa eller hvad rätten vid syn inhemtat förtjenar vitsord framför vittnenas utsago, och han förkastar förty, visserligen i strid med ordalydelsen i 29 §, men i

full öfverensstämmelse med lagens mening och grund hvad vittnena intygat.

Det inträffar vidare, att hvad två vittnen intygat vederlägges af hvad annat eller andra vittnen uppgifvit eller af annan förekommen bevisning eller att förhållanden ådagaläggas, som gifva objektiv grund att betvifla vittnenas trovärdighet. Domaren torde i sådana fall ej vara förbunden eller ens ega antaga först omförmälda två vittnens utsago för fullt bevis. Det under diskussionen i Riksdagens andra kammare af en ärad talare framdragna exempel, att sammanstämmande vittnesmål af två personer, hvilka visats vara biträden i en s. k. menedarefirma och därför stått under tilltal, af domstolen lemnats utan afseende, är efter min uppfattning ett exempel ingalunda, såsom det förmenades, att gällande bevisregler blifvit åsidosatta, utan tvärtom att lagen blifvit efter dess rätta mening och grund tillämpad.

Om emellertid stadgandet i 29 §, att två vittnen utgöra fullt bevis således ej får, lika litet som många andra lagbud, tagas alldeles efter ordalydelsen, synes mig dock detta stadgande vara af den vikt för den allmänna rättssäkerheten, att det ej kan utan äfventyr uteslutas. Det har anförts att, äfven om det uteslutes, domaren uppenbart kommer att anse för bevist hvad två vittnen intyga, när giltiga skäl ej förringa trovärdigheten af vittnenas utsago. Ja, det är just hvad lagstadgandena nu efter min uppfattning tydligt och klart innehålla; men uteslutes lagbudet, kan jag för min del ej i förslaget se något hinder för domaren att utan objektiva skäl vägra godkännande af två eller flere sammanstämmande vittnens utsago på t. ex. det resonnement att domaren ansåge vittnena ej ega förmåga att riktigt uppfatta det, hvarom fråga vore, eller att vittnena ej vore för domaren tillräckligt bekanta för att en dylik förmåga kunde dem tilltros.

För min del anser jag att en sådan förändring, som inrymde allt för stort spelrum åt domarens subjektiva uppfattning och det personliga intryck vittnena ingifvit honom, ej skulle utgöra någon förbättring.

Det förmenas vidare, såsom nämnt är, att lagen, som ej antager såsom full bevisning annat än två vittnens sammanstämmande utsago eller eget erkännande, således ej medgifver att såsom fullt bevis godkänna vare sig ett vittne och indicier eller indicier ensamt.

Lagen säger visserligen, att två vittnen äro fullt bevis och att känd eller erkänd sak är så god som vittnad, men den säger ingenstädes, att ej annan bevisning må såsom fullt bevis anses. I 37 § heter det att, om i brottmål någon varder bunden till saken med klara skäl och fulla bevis, ändå han ej kan förmås till bekännelse, der gälle ej hans

nekande. De här använda ordalag synas mig uppenbart gifva vid handen, att lagstiftaren tänkt sig, att äfven annan bevisning än två vittnen skall kunna gälla såsom klara skäl och fulla bevis; och af 1 § synes mig, såsom redan är anfördt, framgå, att skriftliga bevis kunna, när de af den vigt äro, gälla som full bevisning till och med *emot* två eller flera vittnen.

Att lagstiftaren ej uttryckligen omnämnt annan bevisning såsom gällande, har sin naturliga förklaringsgrund deri att annan bevisning, derigenom dock lika stor och stundom vida större visshet än genom två vittnen eller eget erkännande vinnes, kan vara af så mångfaldig och skiftande beskaffenhet, att den i en lag hvarken kan beskrivas eller uppräknas.

Att tolka 1734 års lag, såsom skulle lagen ej godkänna såsom gällande annan bevisning än två vittnen eller eget erkännande, skulle ju vara att i lagen inlägga en mening, enligt hvilken en förbrytare, som ej kunde förmås till bekännelse och åt hvilken värjemålsed ej kunde anförtros, skulle vara så godt som oåtkomlig af lagen utom i de mycket sällsynta fall, då hans förbrytelse åskådats af två vittnen. När man dertill betänker, att värjemålsed i brottmål af någon allvarssammare beskaffenhet sällan ifrågakommer dels af den vanliga orsaken att den tilltalade ej har den frejd att ed kan honom anförtros och dels till följd af brottets beskaffenhet (alla lifssaker, hvilka i 1734 års lag voro ojemförligt flera än nu t. ex. 3:dje resan stöld, barnamord, dråp, vissa sedlighetsbrott m. fl., undantagas uttryckligen), så skulle med en sådan tolkning lagen väl från första början visat sig hafva varit alldeles oförmögen att upprätthålla samhällsordning och rättssäkerhet. Väl hänvisar man till det »komplement» 37 § innehöll, att domaren egde i grofva brottmål försöka med svårare fängelse, således med en sorts tortyr, få sanningen i ljuset, hvilket förmenats hafva kraftigt bidragit till rättssäkerhetens upprätthållande. Men detta komplement, som ju endast i grofva brottmål och under särskild erinran till domaren om varsamt förfarande, fick användas, ledde rätt ofta ej till det åsyftade ändamålet att framtinga bekännelse; det hade liksom all annan tortyr den olägenheten att det kunde drabba oskyldige, lika väl som skyldige, och det synes i praktiken jemförelsevis sällan hafva kommit till användning. Det borttogs genom Kongl. förordningen den 12 september 1868 utan att dervid några andra bevisningsregler än de förut gällande ansågos behöfliga och utan att derefter vid bevispröfningen förfarits annorlunda än förut.

För min del tror jag därför, att man gör 1734 års lagstiftare

ganska mycken orätt, då man vill påbörda dem en efter min uppfattning så orimlig mening som att ingen annan bevisning än två vittnen eller eget erkännande skulle gälla som fullt bevis; och jag har hvarken af egen erfarenhet eller annorledes funnit att en sådan lagtolkning någonsin gjort sig gällande. 1734 års lagstiftare hafva här som annorstädes förutsatt, att lagskiparen icke skall blindt fästa sig vid bokstafslydelsen i en lösryckt lagparagraf, utan, öfverskådande lagen i dess helhet, iakttaga den af samma lagstiftare gifna regel att noga pröfva lagens rätta mening och grund och derefter döma.

Nu heter det i 29 § vidare, att ett vittne om sjelfva målet gälle ej mer, än för halft bevis; och då bör den som käres till med ed sig värja. Häri har man velat inlägga den mening att, när endast ett vittne till är och svaranden ej kan förmås till erkännande, så kan domaren, hvilka omständigheter som i öfrigt än må hafva förekommit till bestyrkande af vittnets utsago, lagligen ej komma längre än till ådömande af värjemålsed eller, enligt 32 §, till sakens lemnande åt framtiden. Efter pröfning af lagens rätta mening och grund lærer man dock komma till den äfven med ordalagen väl förenliga uppfattning, att lagstiftaren här endast gifvit den, med åsigten om värjemålseds lämplighet, alldeles riktiga och välbehöfliga regeln, att ett vittne i och för sig icke är fullt bevis och att ensamt derpå må emot svarandens bestridande dömas endast till värjemålsed. Vittnesmål äro i många fall ett rätt otillförlitligt bevismedel, då vittnesmålet ju kan, såsom erfarenheten ej sällan gifver vid handen, vara vanstäldt af bristande förmåga hos vittnet att rätt uppfatta och bedöma ett förhållande eller att med ord uttrycka sin uppfattning eller af bristande minne hos vittnet, jemväl ock af bristande noggrannhet vid vittnesmålets inprotokollering. Bekräftas derföre ej vittnets utsago af annat förhållande, synes lagstiftaren med all rätt hafva uttalat dess otillräcklighet som fullt bevis, men sådan bekräftelse kan tillkomma såväl genom sammanstämmande berättelse af ett annat vittne, som ock genom andra ådaga lagda förhållanden, hvilka kunna hafva fullt lika stort bevisvärde, som ett vittnesmål, och bekräftas ett vittnes utsago af sådana förhållanden, så torde domaren af 37 § vara både berättigad och förpligtad att anse den tilltalade bunden till saken med klara skäl och fulla bevis, och att således sakfälla honom. Den domare, som så gör, handlar efter min uppfattning i full öfverensstämmelse med och icke, såsom en ärad talare i första kammaren synes hafva förmodat, i strid med gällande lag. Pröfvas deremot de förhållanden, som jemte ett vittnes utsago före-

komma, icke vara af den vigt, att full bevisning kan anses förebragt, ja då eger domaren visserligen icke och bör ej heller ega att fälla. I öfverensstämmelse med denna uppfattning torde lagbudet också nästan alltid tillämpats.

Men, säger man, åtminstone är väl 1734 års lag fullt tydlig och klar deruti, att ensamt på bindande omständigheter och liknelser ingen bör sakfällas, och, då så icke destomindre i praxis sker, afviker ju härutinnan praxis uppenbart från gällande lag. För min del är jag af den mening, att man i allmänhet åt orden bindande omständigheter och liknelser, dertill man vill hänföra nästan all annan bevisning än vittnen och eget erkännande, gifver en vidsträcktare och mera omfattande betydelse än dessa ord i 1734 års lag verkligen ega. Man hänför till »bindande omständigheter och liknelser» all indicie- och circumstantiel bevisning och anser dessa begrepp liktydiga, och att lagen således, då den förbjuder att fälla på bindande omständigheter och liknelser, jemväl förbjuder att fälla ensamt på indicier eller circumstantier.

Nu torde emellertid förhållandet, såsom väl lagskiparne i alla tider och i alla länder antagit, vara, att likasom indicier kunna förekomma, genom hvilka blott bindande omständigheter och liknelser ådagaläggas, likaså kunna indicier förebringas, som måste prövas utgöra klara skäl och fulla bevis. En person kan t. ex. anträffas död af sår, så beskaffade att ej blott med säkerhet kan slutas, att han omkommit genom annans uppsåtliga handaverkan, utan äfven tiden då och vapnet eller tillhygget, hvarmed våldet föröfvats, kunna med temlig noggrannhet bestämmas. Det kan vidare upplysas, att en annan person vid den tid, då våldet kan antagas hafva föröfvats, anträffats i den dödes närhet, under omständigheter som omisskänneligt utpeka honom såsom gerningsmannen, t. ex. att han varit bestänkt med blod och innehåft saker, som den döde vid den tiden veterligen burit på sig, äfvensom sådant vapen, som måste hafva blifvit vid våldet användt, och som kan, äfven det, visa spår att hafva varit i omedelbar beröring med den döde (vid detsamma kunna finnas fastklibbade hår eller klädesrester från den döde). Kunna nu dessa förhållanden ej på annat sätt nöjaktigt förklaras, så föreligga sådana indicier, som utgöra ej blott bindande omständigheter och liknelser, utan klara skäl och fulla bevis, väl så tillförlitliga som två vittnens utsago, att den döde omkommit genom den andres åtgörande; och domaren hvarken bör eller får i ty fall, oaktadt ej något vittne varit vid brottets begående tillstädes, eller gerningsmannen kan förmås till bekännelse, döma till värjemålsed eller

lemnä saken till framtiden; utan skall domaren jemlikt 37 § fälla förbrytaren åt saken.

Vid de allra flesta gröfre brotts föröfvande har icke något vittne varit tillstädes och någon annan bevisning än indiciebevisning är i sådana mål i regeln ej tillgänglig; men denna bevisning kan således mycket väl innefatta klara skäl och fulla bevis, i hvilket fall domaren har att, såsom i alla tider skett, fälla brottslingen. När deremot indiciebevisningen ej räcker längre än att derigenom ådagalagts bindande omständigheter och liknelser, eller sådana förhållanden som göra den tilltalades skuld endast mer eller mindre sannolik, så eger domaren, säger 1734 års lag med rätta, ej fälla, utan har domaren i sådant fall allt efter omständigheterna och sakens beskaffenhet att döma till värjemålsed eller att lemnä saken åt framtiden. Pröfningen huruvida klara skäl och fulla bevis, eller blott bindande omständigheter och liknelser föreligga är och måste vara helt och hållet öfverlemnad åt domaren, som deruti har fri bevispröfning, dock med den, som mig synes, välbehöfliga föreskrift att i tvifelaktiga fall hellre fria än fälla. Den domare, som på indicier, hvilka pröfvas utgöra klara skäl och fulla bevis, fäller den tilltalade, handlar således efter min mening ej i strid utan i full öfverensstämmelse med 1734 års lag.

Jag har här endast i korthet anført några hufvudgrunder för min åsigt att bristande öfverensstämmelse emellan praxis och gällande lag ingalunda kan anföras såsom skäl för ändring i lagstiftningen i syfte att införa fri bevispröfning; och hvilket skäl kan i öfrigt för en sådan förändring anföras? För min del känner jag ej något.

De få bevisreglor 1734 års lag innehåller, att två vittnens, af annan bevisning ej vederlagda utsago är fullt bevis, att ett vittnes utsago ensamt ej är fullt bevis och att på omständigheter, som medföra blott saannolikhet, ej må fällas, torde, ehuru de måhända äro öfverflödiga för en fullkomligt samvetsgrann, rätträdig, förständig och insigtsfull domare, dock ej kunna utan olägenhet undvaras. De innehålla riktiga och nyttiga hänvisningar för domaren, och äro egnade att åstadkomma enhet i lagskipningen och att förekomma allt för stort spelrum åt domarens subjektiva uppfattning eller godtycke. Borttagas de, kan det inträffa att den ene domaren finner öfvertygande skäl icke föreligga genom två, tre eller flere vittnens utsago, under det en annan finner sig öfvertygad redan af ett vittne eller af sannolika omständigheter.

Det är visserligen sant, att den fria bevispröfningen finnes införd i åtskilliga andra länder och att den blifvit så att säga modern inom

den nuvarande lagstiftningen. Det tillkommer ju också lagstiftaren att med uppmärksamhet följa lagstiftningen i främmande länder och att deraf använda hvad för det egna landet kan befinnas behöfligt och nyttigt, men de förhållanden, som göra den fria bevispröfningen användbar och gagnelig i andra länder, saknas hos oss. På intet ställe annorstädes torde fri bevispröfning vara anförtrodd åt domstolar inrättade så som våra underdomstolar. Det anmärktes redan vid förslaget föregående behandling både inom högsta domstolen och inom Riksdagen, att dessa domstolars organisation icke vore lämplig för den fria bevispröfningen, och denna anmärkning synes i väsentlig mån hafva medverkat dertill, att förslaget då föll. Man har nu sökt förekomma uppreandet af denna anmärkning genom ett i sammanhang med detta framlagdt förslag till förändring af 23 kap. 2 § rättegångsbalken, enligt hvilket nämndens inflytande på lagskipningen i dess helhet och således äfven på bevispröfningen skulle väsentligen ökas. Detta förslag har emellertid, såsom af 3:dje punkten i detta protokoll inhemtas, af högsta domstolen enhälligt afstyrkts. Skulle det falla, kvarstår ju således med oförminskad vikt ofvannämnda anmärkning; och förhållandena torde alltså ej heller för närvarande befinnas lämpliga för den fria bevispröfningens införande. Skulle åter sistnämnda förslag, oaktadt högsta domstolens afstyrkande, af Riksdagen antagas, måste jag såsom min öfvertygelse uttala, att de bevisningsregler, vår lag innehåller, blifva ingalunda mindre utan mera än förut behöfliga.

För min del synes det mig som om man ej så litet öfverskattar de obestridliga fördelar, fri bevispröfning i många hänseenden under lämpliga förutsättningar kan medföra, och deremot ej nog beaktar de olägenheter och verkliga faror, den under andra förhållanden, och då den utan nödig insigt och samvetsgrannhet utöfvas, innebär. Genom att utan hänsyn till egna förhållanden och behof söka à tout prix införa ett främmande, för den teoretiska jurisprudensen tilltalande rättsinstitut, lär man komma att göra den erfarenheten, att man tillegnar sig endast detsamma olägenheter utan att komma i åtnjutande af dess fördelar.

Säkert torde vara, att vi i fråga om bevispröfning ej hafva något att afundas de länder, hvilkas lagstiftning man härutinnan sökt efterhärma. Under det att från dessa länder i tidningar och tidskrifter ej sällan omtalas fall, då alldeles oskyldiga personer blifvit, med användande af den fria bevispröfningen, dömdes till straff, som de fått helt och hållet eller delvis undergå, innan deras oskuld uppdragats, så torde från

vårt land — vare detta sagdt i en lycklig stund — näppeligen kunna under detta århundrade framdragas ett enda konstateradt fall då någon blifvit genom felaktig bevispröfning slutligen dömd för brott, hvartill han ej varit skyldig. Derjemte har vårt land hitintills också varit förskonadt från sådana, i länder med fri bevispröfning ej sällsynta juridiska skandaler, att en tilltalad, mot hvilken den mest tillfyllestgöranden bevisning förekommit och som till och med sjelf erkänt sin brottslighet, likväl förklarats icke skyldig, när hans advokat förstätt ingifva juryn eller domstolen medlidande, eller politiska förhållanden inverkat på pröfningen.

Att bevispröfningen i vårt land hittills varit så tillfredsställande, synes mig böra i ej ringa mån tillskrifvas just de bevisregler, som man nu vill afskaffa.

Då således bevispröfningen vid de svenska domstolarne väl får anses vara synnerligen tillfredsställande och då denna bevispröfning, af de skäl jag här ofvan sökt anföra, efter min mening ingalunda strider mot, utan tvärtom väl öfverensstämmer med gällande lagbud, måste jag vidhålla den af mig 1892 uttalade mening, att något behof af lagförändring härutinnan ej förefinnes och att lagförslaget, om det antages, ingalunda kommer att utgöra förbättring utan tvärtom en försämring; och om jag icke desto mindre anser mig kunna och böra fortfarande uttala jemväl den af mig då yttrade mening att, med hänsyn till den lugna, lidelsefria och förståndiga bevispröfning, som erfarenheten visat vara att af våra domstolar påräkna, någon synnerlig olägenhet eller fara ej torde komma att af förslagets antagande föranledas, sker sådant dock endast under förutsättning, att den nu föreslagna omändringen af häradsrätterna ej genomföres.

Beträffande förslagets detaljer har jag vid den förra granskningen utförligt uttalat min åsigt. Jag anser mig därför nu kunna inskränka mig att åberopa de anmärkningar, som då af mig framställes i den mån samma anmärkningar ej genom sedermera i förslaget vidtagna förändringar förfallit.»

Vidare afgåfvos beträffande förevarande lagförslag yttranden i enlighet med hvad här nedan upptagits.

§ 1.

Justitierådet *Claëson* utlät sig:

»De öfvertygande skäl, om hvilka i denna paragraf förmäles, måste vara objektiva, så att de kunna verka öfvertygande äfven på

andra än domaren sjelf. Ju friare bevispröfning medgifves domaren, desto nödvändigare är det, att han i domen fullständigt upptager de skäl, som för honom äro bestämmande. Först härigenom blir den tappande parten i tillfälle att granska grunderna för domslutet och att, i händelse ytterligare bevis finnas att tillgå, åberopa dem hos högre rätt för att vederlägga domarens uppfattning af hvad som i målet blifvit utredt. I 24 kapitlet 3 § rättegångsbalken är visserligen redan stadgadt, att i domen böra utsättas de hufvudskäl, derå slutet grundas. Men denna föreskrift har icke mäktat hindra, att domstolarnes beslut stundom blifvit hvad bevisfrågan angår väl knapphändigt affattade. För att förebygga sådant och borttaga till och med allt sken af godtycke hos domaren, synes mig lämpligt antingen att låta 24 kapitlet 3 § rättegångsbalken undergå en förändring, hvarigenom domarens pligt att särskildt i fråga om bevispröfningen noga angifva skälen i domen kraftigt inskärpes, eller ock att i samma syfte göra till förevarande paragraf ett tillägg af det innehåll, som fanns i senare stycket af 1 § i Kongl. Maj:ts förslag i ämnet till 1893 års riksdag. Den något ändrade lydelse, paragrafen erhållit i det nu remitterade förslaget, gör, efter min uppfattning, ett sådant tillägg icke öfverflödigt.»

§ 8.

Justitieråden *Norberg*, *Huss* och *Claëson* förenade sig om följande yttrande:

»Här föreskrifves, att den ej må höras såsom vittne, hvilken befinner sig i visst släktskaps- eller svägerlagsförhållande till annan, som på grund af 7 § är jäfvig att vittna. Jäf enligt sistnämnda paragraf är emellertid ej under alla förhållanden ovilkorligt. Har brott blifvit föröfvadt mot två eller flera, eger rätten efter omständigheterna pröfva, huruvida den ene af dem må vittna om det, som händt den andre. Äfvenså är embets- eller tjensteman eller med denne i förevarande hänseende likställd person ej i sin egenskap af målsegande jäfvig att vittna om brott, som blifvit emot honom begånget under utöfningen af hans befattning, der ej annat vittne är att tillgå. Då i dessa fall tvekan lätt kan uppstå, huru förfaras skall med anhörige till den, som sålunda endast under särskilda förhållanden må höras såsom vittne, torde bestämda föreskrifter i detta hänseende vara erforderliga. I förra fallet synes enahanda pröfningsrätt, som blifvit rätten tillagd i afseende å målseganden, böra tillkomma rätten äfven med hänsyn till dennes anhörige. I senare fallet åter kan till följd af det för måls-

egandens hörande uppställda vilkor, att ej annat vittne är att tillgå, rättigheten att höra målsegandes anhörige näppeligen göras beroende deraf, om målseganden sjelf må höras eller ej. Medgifvandet åt målseganden att vittna torde äfven åtminstone i viss mån kunna antagas vara föranledt af den särskilda tilltro, som på grund af hans ställning bör tillkomma honom; men deraf kan naturligen ej hemtas någon anledning att låta hans anhörige höras såsom vittnen.»

§ 25.

Justitierådet *Clässon* anförde:

»Då det enligt förslaget tillåtes vittne att öfverklaga beslut, hvarigenom det blifvit faldt till böter eller vite, torde äfven införas en bestämmelse om rättighet för vittne att öfverklaga beslut, hvarigenom förordnats om dess hemtande till rätten. Möjligt kan vara, att sådan rättighet till klagan stundom, i anseende till kort tid mellan beslutet och dagen för inställelsen vid rätten, blir utan praktisk betydelse, men t. ex. i de fall, då häradsrätt å lagtima ting förordnar om vittnes hemtande till nästa lagtima ting, torde öfverrätt vanligen kunna dessförinnan blifva i tillfälle att pröfva besvären öfver hemtningsbeslutet. Tillerkännes vittne rättighet att söka ändring i beslut om hemtning, synes tillika böra uttryckligen stadgas, att beslutet skall, utan hinder af förd klagan, gå i verkställighet, der förbud från högre rätt ej kommer.»

Justitierådet *Huss* yttrade:

»Då enligt förordningen angående böter för svarandeparts uteblifvande från underrätt den 6 oktober 1882 och lagen angående böter för svarandeparts uteblifvande från underrätt i vissa brottmål den 8 november 1889 svarandepart medgifvet är att innan sakens slut visa, att han haft förfall och ej kunnat rätten det kungöra, i hvilken händelse böter, som på grund af dessa författningar blifvit honom ådömde, skola gå åter, synes enahanda förman böra tillerkännas vittne i afseende & böter, som vittnet för uteblifvande dömts att utgifva.»

§ 26.

Justitierådet *Huss*, med hvilken justitierådet *Åbergsson* instämde, yttrade:

»Med afseende å det i sista punkten förekommande stadgande om vittnes lösgifvande ur häkte i vissa fall erinras att, då beslut derom skall meddelas af rätten, men längre tid, ända till sex veckor, kan komma

att förflyta innan rätten sammanträder, befogenhet att förordna om vittnets lösgifvande borde medgifvas rättens ordförande.»

§ 28.

Justitierådet *Claëson*, med hvilken justitierådet *Huss* förenade sig, anförde:

»Jemlikt 23 § eger rätten förordna att vittne må, der sådant finnes nödigt, inkallas för att ånyo höras i målet. Deremot saknas för tvistemål och vissa brottmål föreskrift om af hvem ersättning och förskott å resekostnad till sådant enligt rättens förordnande inkalladt vittne skall utgifvas. Uttryckligt stadgande härom torde vara erforderligt.

Då den författning, till hvilken i tredje stycket hänvisas, ej åsyftar alla brottmål utan endast sådana, deri allmän åklagare å tjenstens vägnar för talan, synes någon jemkning af ordalagen i detta stycke böra ske.»

Justitierådet *Norberg* biträdde justitierådet *Claësons* yttrande i första stycket, med tillägg, att det likväl lämpligen syntes böra ankomma på rätten att i de antagligen mindre vanliga fall, som med anmärkningen åsyftades, efter omständigheterna pröfva, huruvida ersättning eller förskott å resekostnad skäligen borde till vittne utgå.

§ 49.

Justitierådet *Claëson* utlät sig:

»Det torde vara betänkligt att, på sätt här skett, utsträcka editionspligten för tredje man så långt, att denne, äfven om han är jäfvig att vittna i målet, kan tvingas att förete en åberopad handling. Efter min mening bör denna editionspligt ingalunda göras större än samme mans skyldighet att vittna. Han är nemligen närmast att betrakta såsom ett vittne rörande innehållet af den skriftliga handlingen. På grund häraf tillstyrker jag, att till senare stycket af denna paragraf göres ett tillägg i den rigtning, att, om tredje man är af jäf hindrad att höras såsom vittne i målet, han ej heller må förpligtas att förete handlingen.»

Justitierådet *Abergsson* yttrade:

»För min del finner jag betänkligheter möta mot införande af editionspligt för tredje man i den nu föreslagna formen; men om den skall införas, anser jag mig böra, vid det förhållande att editionspligten uppgifves vara grundad på tredje mans skyldighet att vittna, instämma i justitierådet *Claësons* mening, att editionspligt icke bör åläggas tredje man, som på grund af jäf är fri från pligt att vittna i saken.

Åtminstone kan jag icke förorda det i nu förevarande förslag gjorda tillägg till andra stycket af 49 §, hvarigenom inskjutits orden: »och ej är part i målet». Såvidt jag riktigt uppfattat betydelsen af detta tillägg, skulle detsamma innebära, att t. ex. en son kan i en rättegång, der icke han, men hans fader är part, tvingas att förete en handling, ehuru anledning är att handlingens företeende kan lända fadern till skada eller synnerlig olägenhet. Handlingens innehafvare synes mig härigenom bringas i en ytterst pinsam ställning i valet mellan lydnad för rättens bud och begäret att skydda sin fader. På sätt inom högsta domstolen yttrats vid granskning år 1892 af det då framlagda förslaget till lag i ämnet, läser i de flesta fall anledning till antagande, att en handlingens företeende skulle lända innehafvaren eller annan till skada eller synnerlig olägenhet, icke kunna visas, utan att röja just hvad af handlingens innehåll innehafvaren ej vill hafva offentliggjordt.»

§ 55.

Justitierådet *Claëson* anförde:

»Enligt paragrafens nuvarande lydelse torde föreskrifterna om vittnesförhör och om tillkallande af sakkunnigt biträde blott syfta på sådan syn, som förrättas af en öfverrättsledamot med biträde af två underdomare, deremot icke på sådan syn, som efter öfverrättens uppdrag hålles af underrätten i orten. Då jemväl i senare fallet det kan vara af nöden, att vittnen blifva hörde vid synetillfället och att sakkunnigt biträde anlitas, men ordalagen i paragrafen möjligen kunna anses lägga hinder i vägen härför, särskildt hvad angår vittnens hörande, hemställer jag, att paragrafen måtte omredigeras så, att nämnda föreskrifter tydligen komma att afse de båda olika slagen af syner.»

§ 61.

Justitierådet *Norberg*, som ansåg sig här böra meddela yttrande om parts ed i allmänhet, anförde:

»Mot användande af parts ed såsom bevismedel hafva vid olika tillfällen och från skilda håll framstälts allvarliga betänkligheter; och uti det af nya lagberedningen afgifna s. k. principbetänkande, hvilket bildar utgångspunkten för det nu förevarande lagstiftningsarbetet, meddelas en sammanfattning af dessa betänkligheter, hvartill i frågans nuvarande läge föga mera synes mig vara att tillägga än ett beklagande deraf, att hvarken då eller sedermera tiden funnits vara inne för afskaffande

af ett rättsinstitut, hvilket i så ringa grad som parts ed — och i synnerhet värjemålseden — motsvarar en human och rationel lagstiftnings ändamål. Jag skall därför inskränka mig till att åberopa hvad principbetänkandet i nämnda afseende innehåller äfvensom det af justitierådet Skarin till högsta domstolens protokoll den 2 maj 1892 i ämnet afgifna yttrande, hvaruti jag i allt, som nu är i fråga, instämmer. Och får jag härvid endast ytterligare erinra, hurusom enligt mitt omdöme partseden, äfven under de former den i förevarande lagförslag erhållit, innebär icke en modifikation utan ett upphäfvande i väsentlig måtto af den grundsats om bevispröfningens frihet, hvarå förslaget i dess helhet eljest är byggt. Ty hädanefter såsom hittills lärer väl partens fullgörande af eden eller bristande deråt komma att fullt bestämma målets utgång och alltså utesluta all inverkan af domarens öfvertygelse. Och när den, som bland alla måste anses mest jäfvig och minst kvalificerad att bära opartiskt vittnesbörd, ja företrädesvis den, *mot* hvars uppgifter sannolik bevisning i målet förekommit, erhåller uppdrag att medelst edgång afgöra hvad som i målet skall anses för visst och sannt eller ej, då utgör detta ett på den »legala bevisteorien» grundadt och dervid så strängt bundet förfarande, att jag icke inser, huru det följdriktigt låter sig förenas med principen för den friare bevispröfningen, eller det åskådningssätt, enligt hvilket eljest i regeln domarens rätt och pligt skall vara att såsom bevisadt antaga det, hvarför med hänsyn till allt, som i målet förekommit, öfvertygande skäl pröfvas föreligga.

Då jag alltså anser partseden och framför allt värjemålseden såsom ett ej blott umbärligt utan i det hela förkastligt bevismedel, hvars sista stöd dessutom synes mig falla för de skäl, hvilka tala för godkännande af detta lagförslags hufvudgrunder, kan jag icke tillstyrka de i ämnet föreslagna bestämmelserna.»

Justitierådet *Claëson*, med hvilken justitierådet *Åbergsson* var ense, yttrade:

»Den gräns, inom hvilken värjemålsed må i brottmål ega rum, bör utstakas med yttersta varsamhet, så att ej det straff, som kan ådömas den tilltalade, om han brister åt eden, må innebära en för stor frestelse till mened. Hittills torde våra domstolar sällan hafva dömt till edgång, derest å förbrytelsen kunnat följa straffarbete. Att, såsom med det remitterade förslaget åsyftas, öfverskrida denna gräns anser jag ej vara rådligt. Jag tillstyrker fördenskull en återgång till nya lagberedningens förslag, enligt hvilket värjemålsed ej tilläts, när å brottet enligt lag kunde följa straffarbete.»

§ 70.

Justitierådet *Claëson*, med hvilken justitierådet *Huss* instämde, yttrade:

»I de flesta fall torde edstemat affattas så kort, klart och tydligt, att en person med sådant förstånd, att edgång honom tillåtes, lätt begriper innehållet; och då är den här föreslagna obligatoriska förklaringen af domaren alldeles obehöfzig. För de mera sällsynta fall åter, då edstemat är något längre eller mera inveckladt, kan det mycket väl hända, att domarens muntligen afgifna förklaring, som alltid torde blifva något omständligare än sjelfva edstemat, af parten fattas i någon mån vidsträcktare eller inskräntare än edstemats eget innehåll och förty missförstås. I dylik händelse kan förklaringen blifva till skada. Jag hemställer alltså, att hvad i första stycket rörande edsförklaringen är stadgadt måtte uteslutas.»

§ 75.

Justitierådet *Claëson* utlät sig:

»Rättighet för bevisskyldig part att afägga värderingsed har i förslaget, likasom i gällande lag, medgifvits allenast för de fall, att tillgrepp skett eller skada genom brand uppkommit. Att användningen af denna ed i 1734 års lag strängt begränsats är en naturlig följd af den verkan, eden enligt samma lag medför. Hvad parten i detta afseende å eden uppgifver skall nemligen af domaren tagas för godt. Annorlunda ställer sig deremot saken om, såsom nu föreslås, rätten eger pröfva tillförlitligheten af hvad parten edligen bekräftat. Någon anledning att befara, att den andre parten genom användandet af detta bevisningsmedel skulle blifva lidande, torde vid sådant förhållande ej förefinnas. Behofvet af denna ed lär icke heller i de uti förslaget upptagna fall vara större än eljest. Vid tillgrepp eller brand kan utredning om skadans storlek mången gång åstadkommas på annat sätt än genom edgång af målseganden. Å andra sidan kunna, äfven då skada eljest uppkommit, omständigheterna vara sådana, att någon ledning för utrönande af skadans omfång ej står att vinna, der det ej tillåtes målseganden att edligen bestyrka sina uppgifter. Skall en särskild värderingsed bibehållas, torde sålunda dess användande böra medgifvas i större utsträckning än som enligt det nu remitterade förslaget skulle blifva förhållandet. Jag tillstyrker, att denna paragraf affattas i enlighet med nya lagberedningens förslag i ämnet.»

Justitierådet *Norberg* anförde, att justitierådet ville till hvad justitierådet yttrat om parts ed i allmänhet här endast tillägga den anmärkning att, likasom det vid dömande till värjemålsed ansåges icke tillståndigt förelägga part att med ed bekräfta en åsigt eller ett omdöme, borde sådant ej heller tillåtas målsegande i fråga om *värde* å stulet gods. Dessutom syntes beträffande så väl myckenhet som värde af slikt gods edgången vara af desto mindre vikt och behöflighet, som rätten ju i detta fall hade att pröfva tillförlitligheten af hvad målseganden sålunda bekräftat.

I öfrigt lemnades förevarande lagförslag af högsta domstolen utan anmärkning.

2:o) *Förslaget till lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdebalken.*

3:o) *Förslaget till lag angående ändring i 14 kap. jordabalken.*

4:o) *Förslaget till lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855.*

Dessa tre senare förslag lemnades af högsta domstolen utan anmärkning.

2.

Sedan, jemlikt högsta domstolens beslut den 17 maj 1895, handlingarna rörande det till högsta domstolen för afgifvande af utlåtande öfverlemnade förslag till lag om ändrad lydelse af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872 emellan högsta domstolens ofvanbemälda ledamöter cirkulerat, företogs nu detta ärende till slutlig behandling; varande förslaget under bilaga B. vidfogadt detta protokoll.

Förslaget blef af högsta domstolen lemnadt utan anmärkning.

Ex protocollo

Aug. von Hartmansdorff.

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
lördagen den 9 januari 1897*

i närvaro af:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve DOUGLAS,
Statsråden: friherre ÅKERHIELM,
WIRBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON,
WERSÄLL,
ANNESTEDT,
VON KRUSENSTJERNA,
Justitieråden: CLAËSON,
PETERSSON.

Departementschefen statsrådet Annerstedt anmälde i underdånighet högsta domstolens yttrande öfver de enligt statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementsärenden den 22 april 1895 till högsta domstolen remitterade förslag till

- 1:o lag angående bevisning inför rätta,
- 2:o lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken,
- 3:o lag angående ändring i 14 kap. jordabalken,
- 4:o lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855,
- 5:o lag om ändrad lydelse af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872.

Härefter anförde departementschefen:

»Mot behovet och lämpligheten af en lagändring i det syfte, som med förslaget till lag angående bevisning inför rätta afses, har allenast en af högsta domstolens ledamöter uttalat sig. Denne ledamot, som redan tillföre vid granskning inom högsta domstolen af ett likartadt lagförslag yttrat sig i samma rigtning, har nu grundat sitt uttalande hufvudsakligen derpå, att den fria bevispröfningens grundsats redan genom 1734 års lag skulle vara i tillbörlig utsträckning erkänd. Praxis hos oss i afseende å bevispröfningen befunne sig också enligt hans mening ej, såsom förutsattes af dem, hvilka härutinnan önskade en ny lagstiftning, i uppenbar strid mot gällande lags bestämmelser i ämnet, utan stode tvärtom i god öfverensstämmelse med lagens grund och mening; och då förändring i denna praxis icke åsyftades, vore följaktligen någon lagändring icke heller erforderlig.

Rigtigheten af denna åsigt måste dock betviflas. Den har ej heller inom högsta domstolen vunnit någon anslutning. Deremot har en motsatt uppfattning, efter mitt förmenande stödd på öfvertygande skäl, uttalats ej mindre inom högsta domstolen vid dess år 1892 företagna granskning af nya lagberedningens förslag i ämnet, än ock vid ärendets föredragning inför Eders Kongl. Maj:t den 12 januari 1893 af dåvarande chefen för justitiedepartementet.

Af förhandlingarne vid 1893 års riksdag framgår ock, huru utbredd den åsigt är att i fråga om bevispröfningen lagskipningen kommit att i väsentlig mån afvika från gällande lags föreskrifter. Då sålunda enligt allmänt gängse uppfattning praxis i denna fråga står i strid mot lag, synes all anledning förefinnas att söka bringa lagen till tydlig och klar öfverensstämmelse med en praxis, som allmänt erkännes vara god och hvilken, derest den vinner uttryckligt stöd i lag, torde kunna, utan att rättssäkerheten vedervågas, än bättre lämpas efter senare tiders lifigare samfärdsel och mera utvecklade affärsverksamhet. I betraktande häraf och enär efter den omarbetning, förslaget numera undergått, faran för subjektivt godtycke vid bevispröfningen synes vara förebygd, tvekar jag icke att tillstyrka Eders Kongl. Maj:t att framlägga förslaget till Riksdagens antagande.

De vid förslagets granskning framställda detaljanmärkingar hafva synts böra föranleda några mindre jemkningar deri. Med anledning af en inom högsta domstolen gjord hemställan har i 1 § återupptagits den i det tidigare förslaget der förekommande föreskrift att i hvarje dom skola utsättas de hufvudsakliga skäl, hvarå rätten grundar sin

öfvertygelse. Likaledes i öfverensstämmelse med hvad inom högsta domstolen yrkats hafva 8 och 28 §§ blifvit omarbetade.

Med afseende å det i sista punkten af 26 § förekommande stadgande om vittnes lösgifvande ur häkte i vissa fall har inom högsta domstolen hemstälts att, då beslut om lösgifvandet skulle meddelas af rätten, men längre tid, ända till sex veckor, kunde komma att förflyta, innan denna sammanträdde, befogenhet att förordna om vittnets lösgifvande borde medgifvas rättens ordförande. Att för detta, ytterst sällsynta fall ifrågasätta en afvikelse från allmänna processuella regler, dertill synes dock tillräckligt skäl ej föreligga. Men då möjligheten af anmärkta olägenheten ej kan bestridas, synes en lämplig utväg vara att något förkorta den tid, inom hvilken häktadt vittne åter skall för rätten inställas, och har en ändring i detta syfte förden skull blifvit i 26 § vidtagen.

Vid 49 § har af ledamöter inom högsta domstolen uttalats den åsigt, att editionspligten borde, likasom vittnespligten, inskränkas så, att tredje man, som vore jäfvig, icke borde vara editionspliktig. Då vid granskningen af det ofvan omnämnda, tidigare förslaget i ämnet enahanda åsigt inom högsta domstolen uttalats, bemöttes den vid ärendets föredragning af dåvarande departementschefen med den erinran, att den, som enligt 7 eller 8 § vore jäfvig, befriades från vittnespligten närmast af den anledning, att man icke ville utsätta en sådan person för frestelsen att svika sanningspligten för att derigenom undvika att skada sig sjelf eller sina närmaste anhöriga, men att deremot den editionspligtige icke vore utsatt för en sådan frestelse. Hvad sålunda erinrats synes uppenbarligen vara riktigt, och torde följaktligen nu ifrågasvarande anmärkning ej böra till någon åtgärd föranleda.

För vinnande af större tydlighet hafva några mindre ändringar gjorts i 3, 26, 36 och 74 §§.

Med åberopande tillika deraf, att öfriga, nu anmälda förslag af högsta domstolen lemnats utan anmärkning, hemställde föredragande departementschefen i underdånighet, att förslaget till lag angående bevisning inför rätta med de ändringar, hvarom ofvan förmäles, äfvensom förslagen till lag angående ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdebalken, till lag angående ändring i 14 kap. jordabalken, till lag angående ändring i förordningen angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 maj 1855 och till lag om ändrad lydelse af 9 § i förordningen angående ändring i vissa fall af gällande bestämmelser om häradsting den 17 maj 1872 måtte, jemlikt § 87 regeringsformen, Riksdagen till antagande föreläggas.

Justitierådet Claëson åberopade i afseende å förslaget till lag angående bevisning inför rätta hvad han vid detta förslags granskning i högsta domstolen yttrat i de delar, deri det nu framlagda förslaget afveke från de af honom uttalade åsigter.

Statsrådets öfrige ledamöter tillstyrkte bifall till föredragande departementschefens hemställan.

Med bifall till denna hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder förordna, att till Riksdagen skulle aflätas nådig proposition i ämnet, af den lydelse bilagan A. vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo

Aug. von Hartmansdorff.